

Odnos slovenske javnosti in interesnih skupin do risa in upravljanja z njim

*Akcija D.4 projekta Reševanje risa v Dinaridih in
jugovzhodnih Alpah pred izumrtjem*

Avtorji: Meta Mavec, Tomaž Skrbinšek, Aleksandra Majić Skrbinšek,
Bernarda Bele

Biotehniška fakulteta Univerze v Ljubljani, marec 2024

UNIVERZA V LJUBLJANI
University of Ljubljana

Vsebina

Povzetek	2
Summary	2
Uvod	3
Opis območja	4
Vprašalnik	4
Ciljne skupine in vzorčenje	5
Zbiranje podatkov	7
Primerjava s prejšnjimi raziskavami	7
Rezultati	7
Vzorec	7
Socio-demografski podatki vzorca	7
Stališča do risa	7
Strah pred risom	9
Sprejemanje risa v lokalnem okolju	10
Prepričanja in mnenja o upravljanju populacije risa	12
Število in stanje populacije	12
Dodatna naselitev	16
Škode	17
Zaščitni ukrepi	18
Lovstvo in priporočila o vplivu risa na plenske vrste	19
Ris kot vrednota	20
Poznavanje risa	24
Viri informacij	24
Seznanjenost s projektom LIFE Lynx	24
Zaključek.....	25
Priloga 1 - komentarji anketirancev	26
Priloga 2 – Vprašalnik.....	33
Viri	46

Kazalo slik

Slika 1: Prikaz sprednje in zadnje strani zahvalne kartice, ki so jo anketirancem prejeli približno teden dni po prejetju anketnega vprašalnika.	6
Slika 2: Kakšno je vaše stališče do risa?	7
Slika 3: Risa je v Sloveniji potrebno ohraniti za prihodnje generacije.	8
Slika 4: Risa v Sloveniji ni potrebno ohraniti, ker živi drugod po Evropi.	8
Slika 5: Na območjih, kjer živijo risi v bližini ljudi, so napadi risa na človeka pogosti.	9
Slika 6: V gozdu, kjer je prisoten ris, si ne bi upal/a hoditi.	10
Slika 7: Ris ne sodi v Slovenijo in ga je potrebno iztrebiti.	10
Slika 8: Bojim se, da bi mi prisotnost risa povzročila finančno škodo.	11
Slika 9: Nezakonito ubijanje (krivolov) risov je upravičen.	12
Slika 10: Populacija risa v Sloveniji je v dobrem stanju.	13
Slika 11: Populacija risa v Sloveniji je pred izumrtjem.	13
Slika 12: V Sloveniji bi morali povečati število risov.	14
Slika 13: Zaenkrat je v Sloveniji premalo risov, da bi jih lovili.	15
Slika 14: Potrebno bi bilo določiti redne kvote za odstrel risa v Sloveniji.	15
Slika 15: Parjenje v sorodstvu je glavni razlog za upad številčnosti populacije risa.	15
Slika 16: Pomanjkanje hrane je glavni razlog za upad številčnosti populacije risa.	16
Slika 17: Prekomeren lov je glavni razlog za upad številčnosti populacije risa.	16
Slika 18: Nezakonito ubijanje (krivolov) je glavni razlog za upad številčnosti populacije risa.	16
Slika 19: Podpiram doselitev novih risov v Slovenijo za rešitev populacije.	17
Slika 20: Risi povzročajo nesprejemljivo škodo na domačih živalih.	18
Slika 21: Na območjih, kjer je ris prisoten blizu pašnikov, so domače živali njegov glavni vir hrane.	18
Slika 22: Pastirski psi so učinkovit način za zaščito pašnih živali pred risom.	19
Slika 23: Električne ograje so učinkovit način za zaščito pašnih živali pred risom.	19
Slika 24: Odvzem risa je učinkovit način za preprečevanje škod v kmetijstvu.	19
Slika 25: Ris ima pomembno vlogo pri uravnavanju števila srnjadi.	20
Slika 26: Zaradi prisotnosti risa imajo lovci manj priložnosti za lov parkljaste divjadi (srnjadi in jelenjadi).	20
Slika 27: Kakšen se vam zdi ris? Grd/Lep	21
Slika 28: Kakšen se vam zdi ris? Nezanimiv/Zanimiv	21
Slika 29: Kakšen se vam zdi ris? Škodljiv/Koristen	22
Slika 30: Kakšen se vam zdi ris? Nevaren/Nenevaren.	22
Slika 31: Ris predstavlja simbol neokrnjene narave.	22
Slika 32: Prisotnost risa v Sloveniji pozitivno vpliva na turizem.	23

Povzetek

Poznavanje stališč javnosti do vrste je ključnega pomena za uspešno izvedbo doselitve prostoživečih živali. Le malo je raziskav, ki spremljajo odnos ljudi do vrste v daljšem časovnem obdobju, še manj pa je takih, ki bi spremljale stanje pred in po naselitvi oziroma doselitvi. Raziskava odnosa javnosti do risa, ki je bila izvedena v projektu LIFE Lynx, je omogočila vpogled v odnos javnosti tik pred, tekom in po izvedeni doselitvi risov, s katero smo preprečili izumrtje dinarske populacije risa. V ta namen smo v začetku projekta LIFE Lynx izvedli javnomnenjsko raziskavo med naključno izbranimi prebivalci Slovenije iz naselij do 10000 prebivalcev, pri čemer smo vključili tudi deležniški skupini lovcev in rejcev. Raziskava je vključevala dinarsko in alpsko območje. V letu 2021 in 2023 smo to raziskavo ponovili, rezultate zadnje raziskave pa predstavljamo v tem poročilu.

Glede na rezultate raziskave lahko na splošno rečemo, da je odnos vseh anketiranih deležniških skupin do risa pozitiven. Pri vprašanju o stališču do risa so anketiranci vseh treh deležniških skupin pokazali, da so risu naklonjeni. Najbolj naklonjena risu je bila splošna javnost (kar 86%), ki so ji sledili lovi (79%) ter rejci (50%). Delež naklonjenih je bil višji v dinarskem območju kot v alpskem. Močno podporo risu lahko razberemo tudi iz mnenja o trditvi: »Risa je v Sloveniji potrebno ohraniti za prihodnje generacije«, saj se je s tem strinjalo 90% anketirancev splošne javnosti, 88% anketiranih lovcev in 57% anketiranih rejcev. Pri trditvi »V Sloveniji bi morali povečati število risov« lahko opazimo padec podpore v primerjavi s prejšnjo anketo. Med splošno javnostjo se je 64% strinjalo s povečanjem števila risov, med lovci pa 48% in 29% anketiranih rejcev. S trditvijo »Podpiram doselitev novih risov v Slovenijo za rešitev populacije.« se strinjajo tako anketiranci splošne javnosti (78%) kot anketirani lovci (74%) in rejci (42%). V sklopu projekta LIFE Lynx je bilo do zaključka anketiranja v Slovenijo in na Hrvaško doseljenih 18 risov, švilčnost populacije je od leta 2019 naraščala, v medijih pa se je veliko poročalo o uspehu projekta. Javnost je bila verjetno mnenja, da je bil cilj dosežen in da je sedaj populacija rešena. To lahko vidimo tudi pri trditvi »Populacija risa v Sloveniji je v dobrem stanju«, saj se je v primerjavi s prejšnjo raziskavo (2021) povečal delež neodločenih ter teh, ki menijo, da je populacija v dobrem stanju. S trditvijo, da je populacija v dobrem stanju se tako ne strinja le še 35% rejcev in 36% lovcev, medtem, ko je med predstavniki splošne javnosti ta delež 54%.

Predlagamo, da komunikacijske aktivnosti po projektu še naprej naslavlajo dejavnike, ki ogrožajo populacijo risa v dinaridih ter pomen potencialnih nadaljnih doselitev novih živali iz nesorodnih populacij. Prav tako je pomembno, da se še naprej širi informacije o ekologiji in biologiji risa.

Summary

Knowing the public's attitudes about target is crucial for the successful implementation of wildlife translocations. There are few studies that track people's attitudes towards species over time, and even fewer that follow the situation before and after introduction or translocation. The survey on public attitudes towards lynx carried out in the LIFE Lynx project provided insight into public attitudes just before, during and after the translocation of lynx, in order to prevent the extinction of the Dinaric lynx population. At the beginning of the LIFE Lynx project, we carried out a public opinion survey among a random sample of the Slovenian population from settlements of up to 10 000 inhabitants, involving also hunters and breeders as stakeholders. The survey covered the Dinaric and Alpine regions. We have repeated the survey also in 2021 and 2023 and the results of the last survey are presented in this report.

Overall, the results of the survey show that all stakeholder groups have positive attitudes towards lynx. When asked about their attitudes towards the lynx, respondents from all three stakeholder

groups indicated that they were favourable towards the lynx. The general public was the most favourable towards the lynx (86%), followed by hunters (79%) and breeders (50%). The proportion of favourable opinion was higher in the Dinaric than in the Alpine area. Strong support for the lynx can also be seen in the opinion regarding the statement "It is important to maintain lynx in Slovenia for future generations", with 90% of the general public, 88% of the hunters and 57% of the breeders agreeing with this statement. For the statement "The number of lynx should be increased in Slovenia", we can observe a decrease in support compared to the previous survey. Among the general public 64% agreed with increasing the number of lynx, while among hunters and breeders 48% and 29% respectively. The statement "I support bringing new lynx to Slovenia to save the population". Due to the fact that within the LIFE Lynx project 18 lynx have been translocated to Slovenia and Croatia by the end of this survey, the population has been increasing since 2019 and the success of the project has been widely reported in the media it is likely that the public now believe that the goal had been achieved and that the population is safe. This can also be seen in the statement "The lynx population in Slovenia is in good condition", as the proportion of undecided and those who think the population is in good condition has increased compared to the previous survey (2021). Only 35% of breeders and 36% of hunters disagree with the statement that the population is in good condition, compared to 54% of the general public.

We suggest that post-project communication activities continue to address the factors threatening the lynx population in the Dinarides and the importance of potential further translocations of new animals from unrelated populations. It is also important to continue to disseminate information on lynx ecology and biology.

Uvod

Območje velikih zveri večinoma sega prek zavarovanih območij oziroma ta predstavljajo le manjši del območja velikih zveri (Linnell et al. 2001; Santini et al. 2016), zato je njihov obstoj odvisen od uspešnega sobivanja s človekom (Reinhardt et al. 2019). Nizko sprejemanje s strani posameznih interesnih skupin predstavlja pomemben dejavnik pri ohranjanju velikih zveri (Boitani et al. 2015). Kljub temu je bilo vključevanje javnosti oziroma različnih deležniških skupin v upravljanje z velikimi zvermi v preteklosti v Evropi redkost. Odločitve so se sprejemale na nivoju upravljaljskih organov oziroma s pomočjo strokovnjakov, tudi odločitve o ponovni naselitvi na območjih, kjer so bile te vrste prej iztrebljene. Z razvojem socioloških znanosti pa se je pričelo načrtno vključevati različne deležniške skupine v upravljanje z zaščitenimi vrstami.

Največ raziskav o odnosu različnih deležniških skupin do velikih zveri je bilo narejenih v povezavi z volkom in medvedom, o risu pa je na evropskem prostoru malo raziskav (Lescureux et al. 2011, Balčiauskas et al. 2010, Bath et al. 2008, Majić 2008, Liukkonen et al. 2009, Zeiler et al. 1999). Odnos lokalnih prebivalcev do volka, medveda ali risa se lahko precej razlikuje (Trajče et al. 2018), zato je pomembno izbrati ustrezen način upravljanja za vsako od vrst posebej (Karlsson & Sjöström 2008). V primerjavi z volkom in medvedom, so konfliktna situacije med risom in človekom redke (Breitenmoser et al. 2000). Analize odnosa deležniških skupin do risa kažejo, da so najbolj negativna skupina pogosto rejci pašnih živali, pri čemer ni pomembno, ali je ris na njihovem območju prisoten ali ne. V risu vidijo grožnjo tradicionalnemu načinu življenja (Bath et al. 2008). Nasprotno pa raziskava Boitani et al. (2015) kaže, da ključno grožnjo ohranjanju risa v Evropi predstavlja nizko sprejemanje s strani določenih interesnih skupin, predvsem lovcev, kar razlagajo kot posledico konfliktov zaradi plenjenja srnjadi in drugih parkljarjev. Červený et al. (2019) je ugotovil, da na odnos lovcev do risa nimajo vpliva ne lovno območje, ne gostota populacije risov in tudi ne to, ali so risi naravno rekolonizirali območje ali jih je tja ponovno naselil človek. Predvidevanja o odnosu lokalnih prebivalcev z območji, kjer je ris prisoten, in teh, kjer ga ni, se razlikujejo (Balčiauskas et al. 2010). Liukkonen et al. (2009) poroča o negativnem odnosu lokalnih prebivalcev z območja, kjer je

gostota risov visoka in je predvsem posledica občutka nemoči zaradi nezmožnosti sodelovanja pri odločevalskih procesih.

Ris je za razliko od ostalih velikih zveri, najmanj poznana in najmanj konfliktna zver. To lahko opazimo tudi v kulturi, saj o risih praktično ne najdemo zgodb ali pregovorov, medtem ko jih je o volkovih in medvedih na desetine. Zaradi svoje tendence izogibanja človeku, je risa zelo težko opaziti v naravi tudi na območjih, kjer je njihova gostota večja. Manjše število interakcij pa pomeni tudi manj možnosti za nabiranje izkušenj z vrsto pri lokalnem prebivalstvu. Raziskovalce odnosa javnosti pogosto zanima prisotnost strahu, o katerem poročajo prebivalci z območij, kjer so prisotne velike zveri. Ta je pogosto posledica slabega znanja o vrsti, zaradi česar se med ljudmi širijo miti in neresnice. V naši okolici so razširjena prepričanja o tem, da ris plen napade s skokom z drevesa ali skale, da poje le glave zajcev ter da svojim žrtvam pije kri (Lescureux et al. 2011). To je verjetno delno posledica njegovega načina ubijanja, saj zaradi ugriza v grlo in posledično hitre smrti, poškodba na tkivu ni velika, krvi pa je malo (Krofel et al., 2009). O napadih velikih zveri na človeka obstajajo podrobni zapisi, vendar v Evropi do sedaj ne beležimo smrtnega primera zaradi napada risa.

Začetki varovanja populacije risa v Sloveniji segajo v leto 1973, ko so lovci v dinarske gozdove ponovno pripeljali risa, ki je bil na začetku 20. stoletja tu iztrebljen. Naselitev 6 osebkov iz Karpatskega gorovja na Slovaškem v Kočevski rog v Sloveniji je bila uspešna (Čop & Frković 1998; Kos et al. 2004), saj so se osebki razširili prek Hrvaške tudi do Bosne in Hercegovine. Po začetnem uspehu, pa so znanstveniki v začetku 21. stoletja začeli opazovati upadanje številčnosti populacije (Kaczensky et al. 2012). S telemetrijskim spremljanjem osebkov, raziskavami na terenu ter z uporabo genetike so raziskovalci ugotovili, da je nenavaden upad prej izredno uspešne populacije posledica sorodnosti doseljenih osebkov, katerih potomci so bili zaradi izolacije od drugih populacij oziroma drugih nesorodnih osebkov, prisiljeni v parjenje med seboj (Sindičić et al. 2013). Kot ostale grožnje pa so prepoznali tudi razdrobljenost habitata in prometnice (Kos et al. 2012).

S pomočjo mednarodnega projekta LIFE Lynx populaciji risa najprej interventno pomagamo z doselitvijo novih nesorodnih risov iz Karpatske populacije v Romuniji in na Slovaškem. Le doselitev novih osebkov pa dolgoročno ni učinkovit način ohranjanja populacije, zato smo v projektu predvideli tudi druge aktivnosti. Ena od njih je vključevanje širše javnosti in delo z različnimi deležniškimi skupinami, vendar moramo ob tem poznati njihova stališča do risa in upravljanja z njim. V ta namen smo v začetku projekta (2019) izvedli javnomnenjsko raziskavo med naključno izbranimi prebivalci Slovenije iz naselij do 10000 prebivalcev, pri čemer smo vključili tudi deležniški skupini lovcev in rejcev. V letih 2021 in 2023 smo to raziskavo ponovili. To nam je omogočilo primerjavo rezultatov.

Metode

Opis območja

Območje raziskave je vključevalo celotno projektno območje. V Sloveniji je to razdeljeno na dve območji: alpski in dinarski del. V dinarskem delu je ris bolj pogost, medtem, ko je v alpskem delu, kljub primernosti okolja, ta redki oziroma ga do aprila 2022, ko je bilo na tem območju v okviru projekta doseljenih 5 osebkov, ni bilo. Največja ovira med alpskim in dinarskim prostorom je avtocesta Ljubljana-Koper, ki zaradi pomanjkanja prehodov za prostoživeče živali omejuje prehajanje osebkov iz Dinaridov v alpski prostor in tako preprečuje nastanek dinarsko-alpske populacije risa.

Vprašalnik

Pri anketnih vprašanjih je pomembno, da jih vsi anketiranci razumejo na enak način. Vprašanja v tej anketi so bila pripravljena s pomočjo celotne projektne skupine. Predlog vprašanj, pripravljen na Biotehniški fakulteti, je mednarodna projektna skupina LIFE Lynx obravnavala na sestanku ter po

elektronski pošti. Vprašalnik je bil pripravljen v angleščini, nato so ga sodelujoči projektni partnerji prevedli v svoj jezik (slovenščino, hrvaščino in italijanščino). Anketni vprašalnik je bil tokrat sestavljen iz 48 vprašanj, ki so bila večinoma zaprtega tipa, pri katerem so možni odgovori anketirancu ponujeni vnaprej. Na koncu vprašalnika so anketiranci imeli možnost pustiti komentar, povezan s tematiko vprašalnika oziroma projekta. V prilogi je pregled teh pripomb in komentarjev. Iz originalnih pripomb smo izključili podatke, ki bi lahko ogrozili anonimnost anketirancev. Tokratni vprašalnik je vseboval enaka vprašanja kot vprašalnik iz ankete, izvedene leta 2021. Vprašalnik je vseboval naslednje tipe vprašanj:

- splošen odnos do risa
- prepričanja o risu
- poznavanje risa
- odnos do različnih upravljavskih ukrepov
- ocena virov informacij o risih
- demografske karakteristike anketirancev
- prepoznavnost projekta.

Pri oblikovanju vprašanj smo delno upoštevali tudi vprašanja, ki so bila uporabljena v javnomnenjski raziskavi leta 2007 (Interreg IIIA DinaRis), saj nam to omogoča direktno primerjavo rezultatov pred pričetkom projekta oziroma longitudinalno spremljanje stališča o risu med posameznimi deležniškimi skupinami.

Ciljne skupine in vzorčenje

V javnomnenjsko raziskavo smo želeli vključiti deležniške skupine, na katere ima prisotnost risa vpliv oziroma so ključnega pomena za njegovo varovanje - lokalne prebivalce, lovce in rejce. Vzorec lokalnih prebivalcev (v nadaljevanju splošna javnost) smo pridobili s pomočjo Statističnega urada Republike Slovenije, pri čemer smo upoštevali le naselja z manj kot 10000 prebivalci in se tako izognili pridobivanju stališč mestnega prebivalstva. Za potrebe raziskave smo pridobili ime, priimek ter naslov anketiranca. Vsi so bili naključno izbrani iz registra prebivalstva glede na število prebivalcev v posameznem naselju.

Vzorec rejcev smo pridobili s pomočjo Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano iz registra registriranih rejcev. Za potrebe raziskave smo pridobili ime, priimek ter naslov anketiranca.

Vzorec lovcev smo pridobili tako, da smo vsaki od lovskih družin v projektnem območju poslali od 3-5 vprašalnikov in prosili starešine lovskih družin, da jih razdelijo med lovce.

Pri anketiranju preko pošte je pričakovani odziv 20%, kar smo upoštevali tudi pri številčnosti za posamezen vzorec. Za splošno javnost smo skupno poslali 2000 vprašalnikov (1000 v dinarskem delu in 1000 v alpskem), za rejce 600 vprašalnikov (300 v dinarskem delu in 300 v alpskem delu) in za lovce prav tako 600 vprašalnikov (300 v dinarskem delu in 300 v alpskem delu). Vsi anketiranci so po pošti prejeli vprašalnik, skupaj s prednaslovljeno kuverto s plačano poštnino, s katero so izpolnjeni vprašalnik lahko brez dodatnih stroškov poslali nazaj. Teden dni po pošiljanju vprašalnikov, smo anketirancem poslali tudi zahvalno kartico, kot način povečanja odziva anketirancev. Vzorec anketirancev je bil enakomerno razdeljen med obe območji (dinarski in alpski del). Lovskim družinam smo zahvalne kartice poslali v paketu skupaj z vprašalniki ter prednaslovljenimi kuvertami s plačano poštnino in prosili starešino lovske družine, da vprašalnike, kuverte in kartice razdeli med lovce v svoji lovski družini.

Avtorica: akademska slikarka Karmen Bajec, po fotografiji Mirana Krapeža

Spoštovani!

Prejšnji teden smo vam poslali vprašalnik o risu. V primeru, da ste vprašalnik že izpolnili in nam ga poslali, se Vam iskreno zahvaljujemo in Vas vabimo, da si ogledate našo spletno stran www.lifelynx.eu, kjer bomo objavili rezultate anketne raziskave, v kateri ste sodelovali.

V nasprotnem primeru pa Vas lepo prosimo, da vprašalnik izpolnite in nam ga pošljete v priloženi kuverti s plačano poštnino. Vaši odgovori bodo pomembno pripomogli k učinkovitemu upravljanju z risom ter sobivanju ljudi in risov.

Zahvaljujemo se vam za sodelovanje in pomoč!

Raziskovalci Oddelka za biologijo na Biotehniški fakulteti Univerze v Ljubljani

Poštnina
plačana
pri pošti
IIII
Ljubljana

S podporo finančnega mehanizma Evropske unije LIFE.

Slika 1: Prikaz sprednje in zadnje strani zahvalne kartice, ki so jo anketirancem prejeli približno teden dni po prejetju anketnega vprašalnika.

Zbiranje podatkov

Podatke z vrnjenih anket smo vnašali v vnaprej pripravljeno tabelo. Ob zaključku zbiranja smo naključno izbrali 3% vnesenih vprašalnikov, ki smo jih pregledali za določitev napake pri vnašanju. Napak pri vnašanju nismo zaznali.

Primerjava s prejšnjimi raziskavami

Rezultate te raziskave bomo primerjali tudi z obema prejšnjima raziskavama odnosa javnosti in drugih interesnih skupin do risa, ki sta bili izvedeni v sklopu projekta LIFE Lynx v letih 2019 (Mavec, Majić Skrbinšek, 2020) in 2021 (Bele in sodelavci, 2022). V tem poročilu bomo primerjali le parametre, ki se najbolj razlikujejo: Za bolj podrobno primerjavo, pa si oglejte obe poročili.

Rezultati

Vzorec

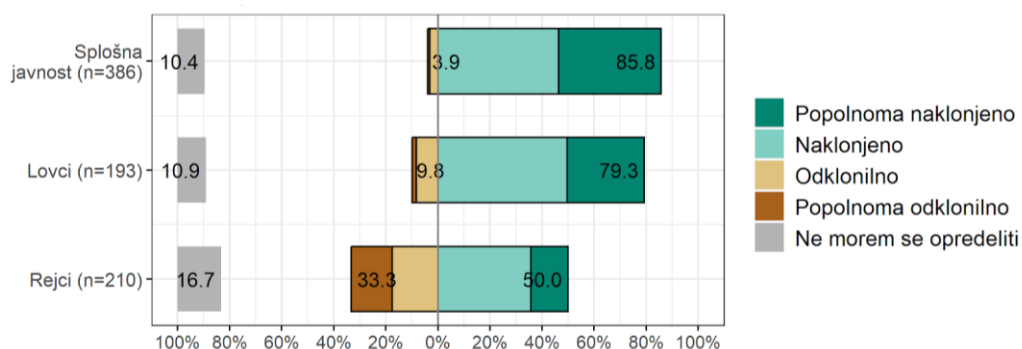
Po pošti smo prejeli 859 anketnih vprašalnikov, ki so bili poslani vzorcu širše javnosti, rejcem in lovcem. Delež vrnjenih vprašalnikov je bil tako 26,8%, kar je na spodnji meji pričakovanega odziva glede na izkušnje s preteklimi projekti. Glede na prejšnje raziskave, kjer je bil delež vrnjenih odgovorov 30% (2019) in 33% (2021), je sedaj delež sodelujočih v raziskavi upadel.

Socio-demografski podatki vzorca

V zbranem vzorcu je bil delež moških večji od žensk - 40,4% žensk in 59,6% moških. Na območju Dinaridov je delež moških predstavljal 58,9%, na območju Alp pa 60,6%. Najbolj podoben delež moških in ženskih anketirancev je bil pri splošni javnosti. Tu je bil delež žensk še celo nekoliko višji kot moških, 52,3%. V vzorcu lovcev in rejcev je bil delež moških anketirancev v obeh regijah večji kot ženskih anketirancev, kar smo tudi pričakovali glede na prejšnje anete. Delež žensk v celotnem vzorcu predstavnikov lovcev je bil 11,1%, kar je več kot v prejšnji raziskavi (5,7%). Pri rejcih je bil delež žensk 34,6%. Izobrazba večine udeležencev z obeh območij je srednješolska (55,6% v dinarskem delu in 51,4% v alpskem delu), sledi pa ji univerzitetna (34,7% v dinarskem delu in 41,3% v alpskem delu).

Stališča do risa

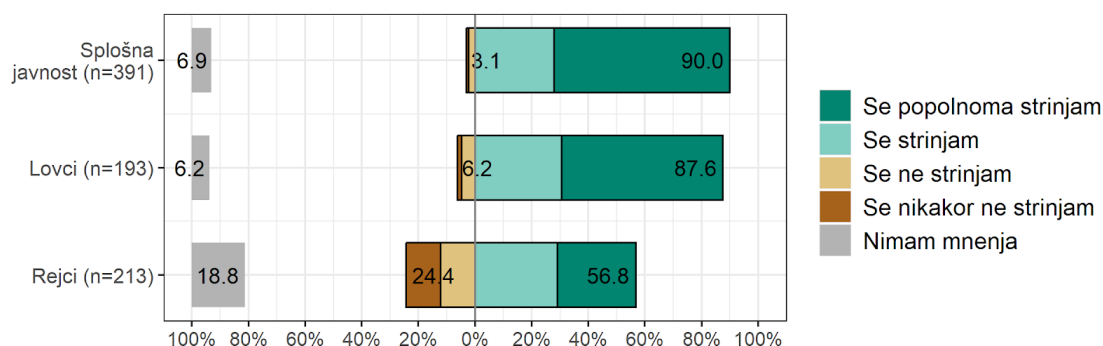
Poznavanje odnosa deležniških skupin je ključnega pomena pri varovanju velikih zveri, pri čemer so mnenja urbanih prebivalcev, ki so večinoma zelo pozitivna, pogosto sekundarnega pomena, potrebno je namreč poznati mnenja drugih skupin na katere ima prisotnost risa neposreden vpliv in imajo lahko pri njegovem ohranjanju pomembno vlogo - prebivalcev podeželja (v nadaljevanju splošna javnost), lovcev in rejcev drobnice. Poznavanja odnosa različnih skupin nam omogoča pripravo in usmerjanje tarčnih komunikacijskih kampanj za posamezne skupine.

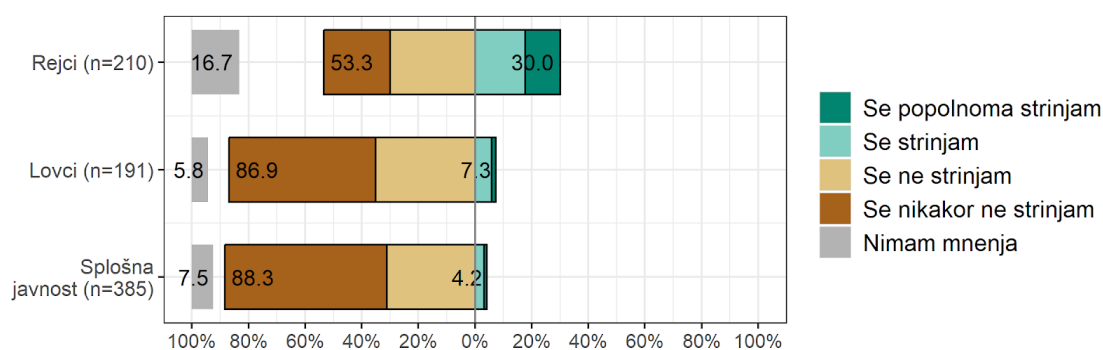
Slika 2: Kakšno je vaše stališče do risa?

Pri prvem vprašanju so anketiranci opisali svoj odnos do risa (slika 2), pri čemer smo uporabili 5-stopenjsko lestvico (popolnoma odklonilno-popolnoma naklonjeno). V letu 2023 so bili anketiranci risu naklonjeni, le pri rejcih je delež anketirancev, ki so svoje stališče opredelili kot negativno (odklonilno ali popolnoma odklonilno), precej višji kot pri ostalih dveh skupinah. Približno tretina (33,3%) jih je svoje stališče do risa opredelila kot negativno. V primerjavi s prejšnjimi raziskavami lahko opazimo rahel upad pozitivnega stališča pri vseh treh deležniških skupinah. Delež splošne javnosti, ki se je opredelil pozitivno, je bil leta 2019 81,0%, leta 2021 pa 87,0%. Delež pozitivno opredeljenih lovcev je bil leta 2019 91,5%, leta 2021 pa 80,5%. Med rejci je bil delež teh s pozitivnim stališčem leta 2019 49,1%, leta 2021 pa 56,3%. Zanimivi so rezultati za rejce, saj so bili ti v letu 2023 (na zgornjem grafu) zelo podobni tem leta 2019 (17,1% neopredeljeno, 33,8% negativno in 49,1% pozitivno).

Primerjava med dinarskim in alpskim delom kaže da sta bili območji v letu 2023 bolj enotni kot v preteklih letih, saj je svoje stališče kot pozitivno (popolnoma naklonjeno ali naklonjeno) ocenilo 75,8% anketirancev iz dinarskega območja ter 73,5% iz alpskega območja. Primerjava s prejšnjimi raziskavami kaže, da je v alpskem delu delež anketirancev, ki so svoje stališče opredelili kot pozitivno, rasel (63,2 % v 2019 in 72,3% v 2021) medtem, ko na dinarskem območju v tej raziskavi opazimo upad glede na prejšnjo raziskavo (72,8% v 2019 in 83,3% v 2021).

Slika 3: Risa je v Sloveniji potrebno ohraniti za prihodnje generacije.

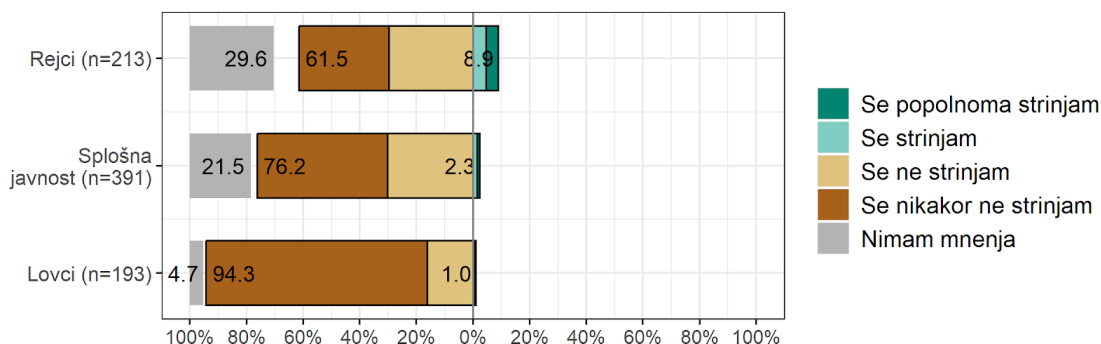
Slika 4: Risa v Sloveniji ni potrebno ohraniti, ker živi drugod po Evropi.

Večinsko močno podporo risu v letu 2023 lahko razberemo tudi iz odgovorov na preostala vprašanja: »Risa je v Sloveniji potrebno ohraniti za prihodnje generacije« (slika 3) in »Risa v Sloveniji ni potrebno ohraniti, ker živi drugod po Evropi« (slika 4), pri čemer je skupina rejcev najmanj pozitivna. Rezultati so zelo podobni rezultatom prejšnje raziskave, največja razlika pa je pri deležu rejcev, saj bil delež rejcev, ki so leta 2021 podprli ohranitev risa za prihodnje generacije kar 68,6%, delež neopredeljenih je bil 9,5% in 22,0% tistih, ki se z ohranitvijo risa za prihodnje generacije niso

strinjali. Leta 2019 pa je bil delež rejcev, ki so se strinjali z ohranitvijo 63,9%, neopredeljenih 8,8% in teh, ki se z ohranitvijo niso strinjali 27,3%.

Strah pred risom

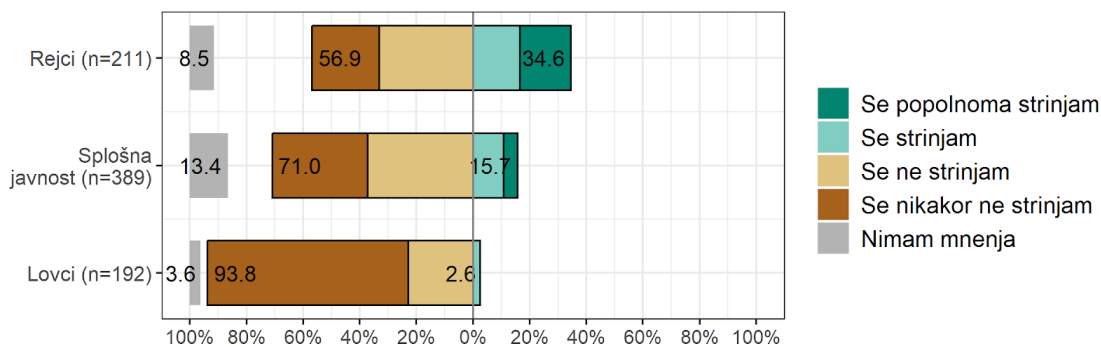
Velike zveri lahko v ljudeh vzbujajo močne in čustvene odzive (Jacobs et al. 2019). Do njih pogosto čutijo strah, sovraštvo ali občudovanje, pozitivno vznemirjenje (Røskaft et al. 2007, Johansson et al. 2012, Sjölander-Lindqvist et al. 2015) Ris se človeku izogiba in mu ne predstavlja nevarnosti. Ravno tako do sedaj ni poznan noben primer smrtne žrtve zaradi napada risa.

Slika 5: Na območjih, kjer živijo risi v bližini ljudi, so napadi risa na človeka pogosti.

Anketirancem smo ponudili dve trditvi, preko katerih smo ocenili njihov strah pred risom. Prva trditev »Na območjih, kjer živijo risi v bližini ljudi, so napadi risa na človeka pogosti« (slika 5) je od udeležencev zahtevala, da ocenijo, v kolikšni meri se strinjajo, da so napadi pogosti, medtem ko smo z drugo trditvijo »V gozdu, kjer je prisoten ris, si ne bi upal/a hoditi« želeli pridobiti njihova občutja. Večina anketirancev v vseh treh skupinah se s prvo trditvijo ni strinjala, rezultati pa so zelo podobni rezultatom prejšnjih raziskav. Leta 2019 se s to trditvijo ni strinjalo 63,7% rejcev, 76,6% splošne javnosti in 94,5% lovcev. Leta 2021 pa se s to trditvijo ni strinjalo 67,7% rejcev, 75,6% splošne javnosti in 88,0% lovcev.

Anketiranci v risu tako ne prepoznajo nevarnosti, kljub vsemu pa lahko pri naslednjem vprašanju vidimo, da nekatere skupine do risa vseeno občutijo strah. Kar 34,6% rejcev se je strinjalo s trditvijo »V gozdu kjer je prisoten ris, si ne bi upal/a hoditi« (slika 6), medtem ko se jih je s trditvijo »Na območjih, kjer živijo risi v bližini ljudi, so napadi risa na človeka pogosti« strinjalo le 8,9%. Pri splošni javnosti je bil delež teh, ki so se strinjali s trditvijo »V gozdu kjer je prisoten ris, si ne bi upal/a hoditi« (slika 6) 15,7%, medtem ko se jih je le 2,3% v risu videlo nevarnost (slika 5). Tudi tu so rezultati precej podobni prejšnjim raziskavam, največja razlika pa je pri rejcih, kjer jih sedaj več poroča strah pred risom. Leta 2019 se jih je s trditvijo, da si v gozdu, kjer je prisoten tudi ris, ne bi upali hoditi, strinjalo 28,4%, leta 2021 pa le 22,0%.

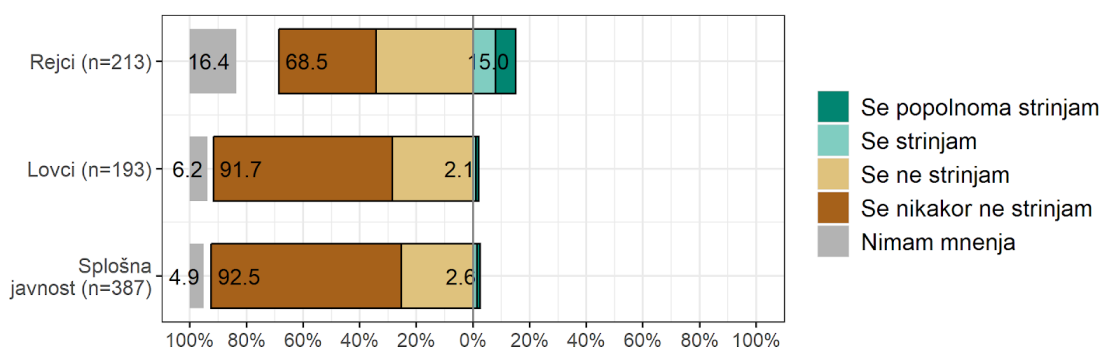

Slika 6: V gozdu, kjer je prisoten ris, si ne bi upal/a hoditi.

Sprejemanje risa v lokalnem okolju

Toleranca ljudi do risa je dejavnik, ki lahko pomembno vpliva na ohranjanje njegove prisotnosti v naših gozdovih. Na toleranco vpliva več dejavnikov, pomembna faktorja pa sta tudi čustveni odziv na škodne dogodke in ekonomske posledice le teh, kar lahko znižuje toleranco pri posameznikih. Močna negativna stališča lahko vodijo v krivolov, ki pri nizkem številu osebkov lahko ogrozi obstoj populacije. S trditvijo »Ris ne sodi v Slovenijo in ga je potrebno iztrebiti« (slika 7) se večina anketirancev v letu 2023 ni strinjala, kar kaže na željo po njegovi ohranitvi. Najmanj nestrinjanja je bilo med anketiranimi rejci, saj se s trditvijo, da ris ne sodi v Slovenijo in ga je potrebno iztrebiti, ni strinjalo 68,5%, medtem ko se je s trditvijo strinjalo 15% anketiranih rejcev. Delež nevtralnih je bil 16,4%. Pri ostalih dveh skupinah se s trditvijo ni strinjalo več kot 90% anketirancev, delež anketirancev, ki so trditev podprli pa je bil približno 2%.

V primerjavi s prejšnjima raziskavama se je pri skupini rejcev zmanjšal delež anketirancev, ki se s trditvijo, da ris ne sodi v Slovenijo in ga je potrebno iztrebiti, ne strinjajo (leta 2019 se s trditvijo ni strinjalo 70,5%, leta 2021 pa 72,1%) ter povečal delež teh, ki se s trditvijo strinjajo (leta 2019 je bilo takih 11,6%, leta 2021 pa 10,3%). Manjša sprememba je tudi pri lovcih, saj je v primerjavi s prejšnjima anketama manjši delež teh, ki se s trditvijo »Ris ne sodi v Slovenijo in ga je potrebno iztrebiti« strinjajo (leta 2019 je bilo takih 3,9%, leta 2021 pa 5,7%).

Slika 7: Ris ne sodi v Slovenijo in ga je potrebno iztrebiti.

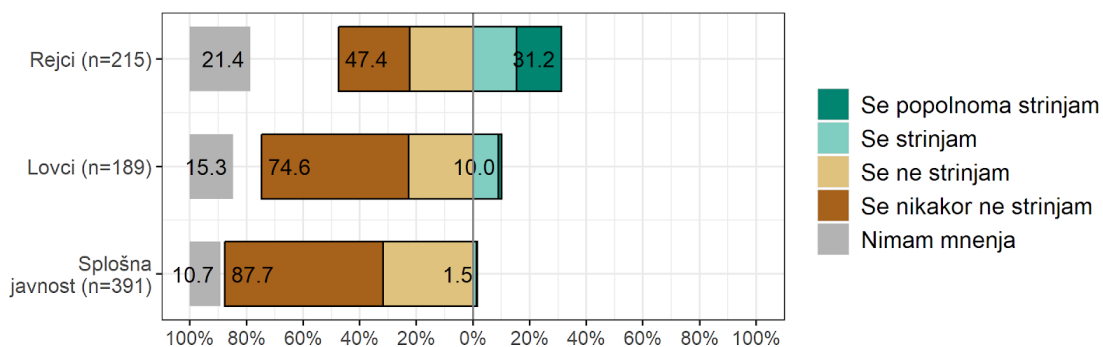
Strah pred škodnimi dogodki je pomemben dejavnik, ki lahko vpliva na odnos ljudi do velikih zveri, pri čemer so najbolj izpostavljeni rejci (Roskaft et al. 2003). Konflikti so vezani predvsem na škode na pašnih živalih (Fernández-Gil et al. 2018), hkrati pa ljudje dojemajo vrsto kot grožnjo (Skogen 2001; Treves et al. 2013). Pri naslednji trditvi »Bojim se, da bi mi prisotnost risa povzročila finančno škodo« (slika 8) je to jasno vidno, saj so se s trditvijo najbolj strinjali rejci. Kar 31,2% anketiranih rejcev skrbi finančna škoda zaradi risa, 47,4% pa teh skrbi nima. Med lovci in splošno javnostjo je ta

strah manj prisoten, saj se je s trditvijo strinjalo le 10% anketiranih lovcev in 1,5% anketiranih predstavnikov splošne javnosti.

Če to primerjamo s prejšnjimi raziskavami, lahko vidimo, da je pri rejcih strah pred škodo približno enak kot leta 2021. Delež anketiranih rejcev, ki ne izražajo strahu pred finančno škodo pa se je med leti 2021 in 2023 zmanjšal na račun povišanja deleža rejcev z nevtralnimi stališčem. Leta 2021 je bilo tako rejcev, ki so se strinjali s trditvijo, da jih je strah finančne škode, 32,1%, teh, ki se s trditvijo niso strinjali pa 53,1%. Delež nevtralnih je bil 14,9%. Leta 2019 je bil delež anketiranih rejcev, ki jih je skrbelo finančna škoda zaradi prisotnosti risa 40%. Manjša sprememba je vidna tudi anketiranih lovcih, saj jih finančna škoda zaradi prisotnosti risa skrbi 10 %, medtem, ko je bil leta 2021 ta delež 14,7%.

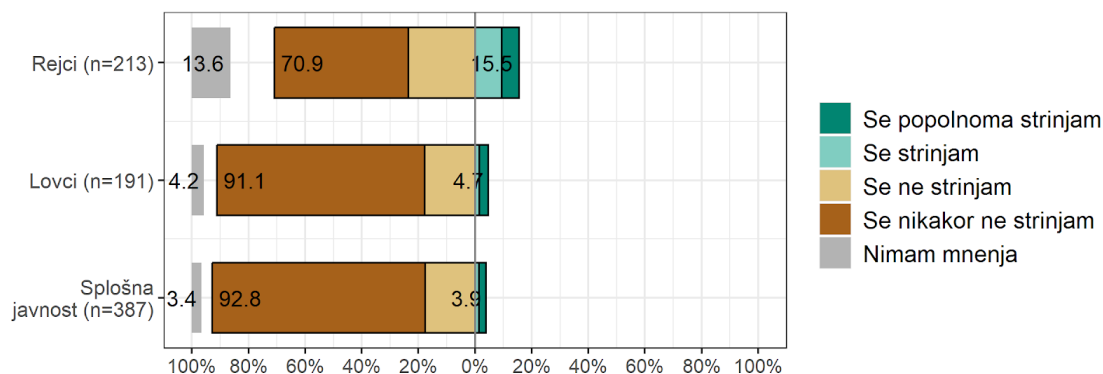
Primerjava rezultatov vseh treh raziskav glede poročanja strahu pred finančno škodo v dinarskem in alpskem delu ponovno kaže zelo zanimivo sliko. Leta 2019 je strah pred finančno škodo poročalo 19,4% anketirancev iz dinarskega območja ter 25,3% iz alpskega območja. Leta 2021 je strah pred finančno škodo poročalo 10,7% anketirancev iz dinarskega območja ter 16,8% iz alpskega območja. Podatki za leto pa kažejo, da je strah pred finančno škodo izkazalo 11,1% anketirancev iz dinarskega dela ter 12% anketirancev iz alpskega območja.

Leta 2021 je bil izveden izpust petih risov na Pokljuki in Jelovci. Pred tem teritorialnih risov na območju Alp ni bilo. V začetku leta 2023 je bil izveden še en dodaten izpust enega osebkna na Jelovici.

Slika 8: Bojim se, da bi mi prisotnost risa povzročila finančno škodo.

Na trditev »Nezakonito ubijanje (krivolov) risov je upravičen« (slika 9) se je večina anketirancev odzvala z nestrinjanjem. Najmanj podpore krivolovu je tako pri splošni javnosti in med lovci. Pri rejcih se jih 15,5% strinja z upravičenostjo krivolova, medtem ko se 70,9% z upravičenostjo krivolova ne strinja, 13,6% pa je bilo nevtralnih. Če primerjamo odnose vseh treh skupin deležnikov po posameznih letih, lahko vidimo, da so deleži anketirancev, ki se strinjajo z upravičenostjo krivolova, pri vseh skupinah precej nizki. Pri rejcih lahko opazimo višanje deleže anketirancev, ki se strinjajo z tem, da je krivolov upravičen (11,5% leta 2019, 13,3% leta 2021 in 15,5% leta 2023). Tudi pri lovcih lahko opazimo počasno višanje deleža anketirancev, ki se strinja z upravičenostjo krivolova (3,6% leta 2019, 4,2% leta 2021 in 4,7% leta 2023). Pri splošni javnosti pa opazimo konstanten upad podpore krivolovu (8,2% leta 2019, 6,2% leta 2021 ter 3,9% leta 2023).

Slika 9: Nezakonito ubijanje (krivolov) risov je upravičeno.

Prepričanja in mnenja o upravljanju populacije risa

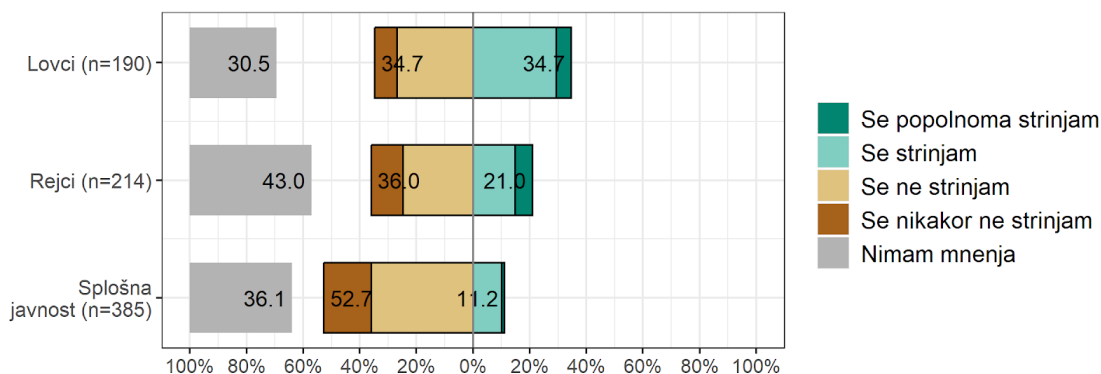
Število in stanje populacije

Mnenje anketirancev o stanju populacije risa smo ocenili s pomočjo trditev »Populacija risa v Sloveniji je v dobrem stanju« (slika 10) in »Populacija risa v Sloveniji je pred izumrtjem« (slika 11). Pri trditvi, da je populacija risa v dobrem stanju, so mnenja deležniških skupin zelo deljena. Pri anketiranih lovcih enak delež (34,7%) meni, da je populacija v dobrem stanju, oziroma, da ni v dobrem stanju, 30,5% pa jih je neopredeljenih. Pri rejcih in splošni javnosti pa je delež, ki meni, da populacija risa ni v dobrem stanju, večji (36% pri rejcih in 52,7% pri splošni javnosti). Tudi pri teh skupinah je delež neopredeljenih večji kot v prejšnjih letih (43% pri rejcih in 36,1% pri splošni javnosti).

V primerjavi s prejšnjimi anketami je zmanjšal delež teh, ki se ne strinjajo, da je populacija risa v Sloveniji v dobrem stanju, povečal, pa se je delež neopredeljenih in teh, ki se strinjaj, da je populacija v dobrem stanju leta 2019 se 49,5% rejcev ni strinjalo, da je populacija risa v dobrem stanju, med splošno javnostjo in lovci pa je bil ta del kar 72,1% ter 81,5%. Delež neopredeljenih je bil leta 2019 37,7% med rejci, 20,3% med splošno javnostjo in 11,1% med lovci. Leta 2021 pa se s trditvijo, da je populacija risa v dobrem stanju, ni strinjalo 56,8% rejcev ter 74,5% splošne javnosti in 61,1% lovcev. Delež neopredeljenih je bil leta 2021 29,3% med rejci, 20% med splošno javnostjo ter 24,2% med lovci.

Podobno lahko opazimo pri naslednji trditvi »Populacija risa v Sloveniji je pred izumrtjem«, saj se je leta 2019 s trditvijo strinjalo 50,9% rejcev ter 76,3% splošne javnosti in 66,7% lovcev, medtem ko je leta 2021 tako menilo 57,4% rejcev, 76,4% splošne javnosti in 57,9% lovcev.

Zanimiva je primerjava dinarskega in alpskega območja po posameznih letih, saj se s trditvijo »Populacija risa v Sloveniji je v dobrem stanju« leta 2019 ni strinjalo 70,4% anketirancev iz dinarskega dela ter 55,8% anketirancev iz alpskega dela. Leta 2021 se s trditvijo ni strinjalo 64,4% anketirancev iz dinarskega dela in 66,9% anketirancev iz alpskega dela. V letošnji raziskavi pa se s trditvijo ni strinjalo le še 41,9% iz dinarskega dela in 45,8% iz alpskega dela.

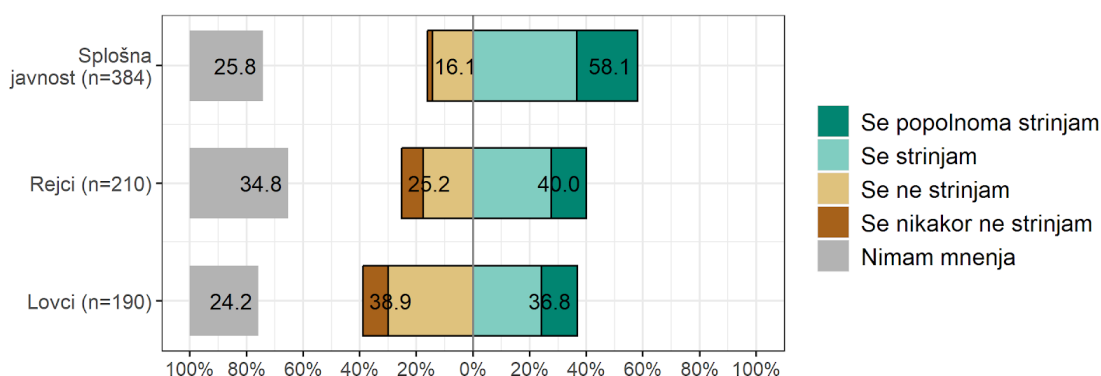

Slika 10: Populacija risa v Sloveniji je v dobrem stanju.

Velik delež neopredeljenih in povečanje deleža anketirancev, ki meni, da je populacija risa v dobrem stanju, je verjetno rezultat uspešnih doselitvah risov v Sloveniji in na Hrvaškem, ki so bile medijsko zelo dobro poročane. Od leta 2019 do konca projekta je bilo v Slovenijo v okviru projekta doseljenih 12 živali, ki so bile izpuščene v dinarskem in alpskem delu. Na Hrvaško je bilo v istem obdobju doseljenih 6 živali. V medijskih prispevkih se je veliko poročalo o tem, da so risi v nevarnosti zaradi parjenja v sorodstvu ter je za rešitev populacije potrebno doseljivanje risov, ki bo izvedeno v okviru projekta. Ni se pa veliko omenjalo, da bodo zelo verjetno potrebne kontinuirane doselitve tudi po projektu, zato se verjetno splošna javnost tega ne zaveda.

Za dolgotrajno ohranitev populacije risa v Sloveniji in na Hrvaškem pa je potrebna vzpostavitev povezave z drugimi populacijami, s čimer se zagotovi dotok novega genetskega materiala. Vse to so sicer projektni partnerji komunicirali tudi tekom projekta, vendar v medijskih poročanjih temu ni bil namenjen velik del pozornosti.

Po projektu bi bilo potrebno nadaljevati komunikacijo z javnostjo ter poudarjati, da je za dolgoročno ohranitev populacije potrebno zagotoviti oz vzpostaviti povezavo s sosednjimi populacijami, v kolikor pa to ne uspe, bodo v prihodnosti potrebne nove doselitve.

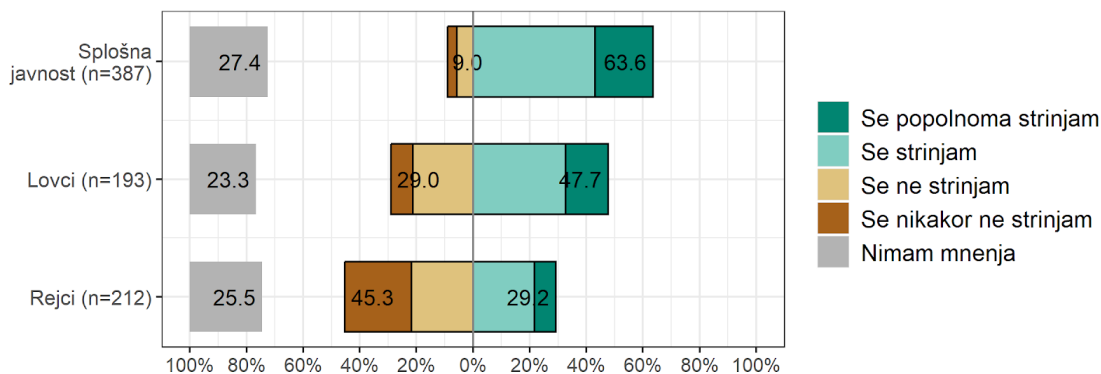

Slika 11: Populacija risa v Sloveniji je pred izumrtjem.

Podpora povečanju številčnosti risa (slika 12) je najbolj izrazita med splošno javnostjo s 63,6%, medtem, ko se s povečanjem številčnosti risa strinja 47,7% lovcev in le 29,2% rejcev. Pri rejcih je delež teh, ki se strinjajo s povečanjem števila manjši, kot teh, ki se s povečanjem števila ne strinjajo (45,3%). V primerjavi s prejšnjimi raziskavami se je delež anketirancev, ki se strinjajo s povečanjem števila risov, zmanjšal v vseh deležniških skupinah. Pri splošni javnosti je bil leta 2019 delež anketirancev, ki so se s trditvijo, da bi morali povečati število risov 59,8%, leta 2021 pa 76,6%. Pri lovcih je bil delež anketirancev, ki so se strinjali s trditvijo leta 2019 81,5%, leta 2021 pa 59,6%. Med rejci se je leta 2019 28,6% anketirancev strinjalo, da bi morali povečati število risov (47,7% pa se jih

s povečanjem števila ni strinjalo), leta 2021 pa se jih je s povečanjem števila strinjalo 42% (35,2% pa se jih s tem ni strinjalo).

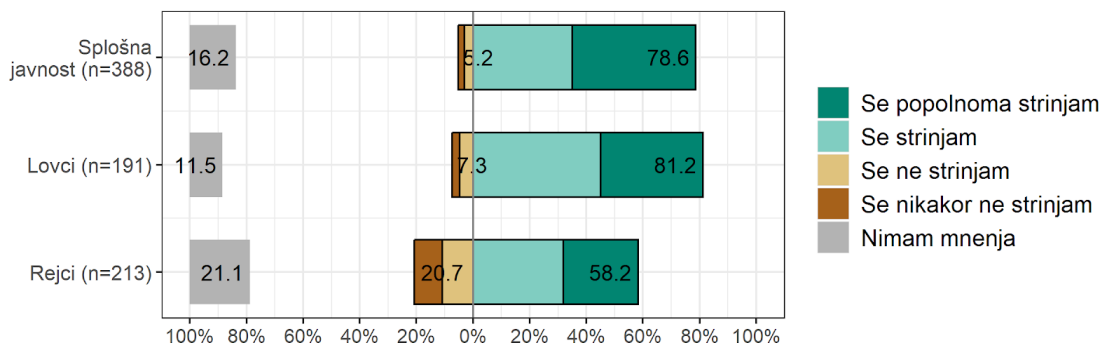
Pregled podpore povečanja števila risov po območjih kaže, da je ta upadla na obeh območjih. V dinarskem delu se je s povečanjem strinjalo 48,4% anketirancev, v alpskem delu pa 47,8%. V primerjavi z letom 2021, ko se je s trditvijo strinjalo 64,9% anketirancev iz Dinaridov ter 63,6% anketirancev iz alpskega dela. Rezultati so tako bolj podobni prvi raziskavi (Alpe – 40,3%, Dinaridi – 54,3%).

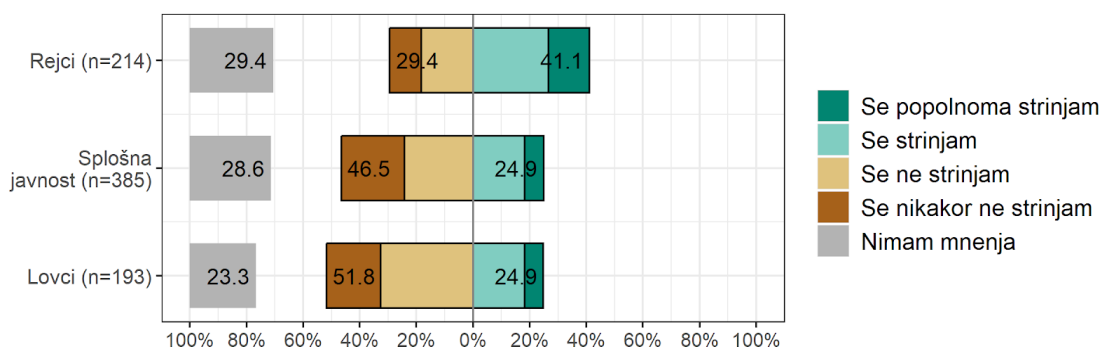
Slika 12: V Sloveniji bi morali povečati število risov.

Ris ima v Sloveniji status zavarovane vrste, zato zanj ni razpisane lovne dobe in kvot za odstrel. Zaradi vpliva na plenske vrste oziroma zmanjševanja konflikta pa se velike zveri pogosto upravlja s pomočjo odstrela. S trditvami »Zaenkrat je v Sloveniji premalo risov, da bi jih lovili« (slika 13) in »Potrebno bi bilo določiti redne kvote za odstrel risa v Sloveniji« (slika 14) smo preverili mnenje anketirancev o odvzemu risov. Da je številčnost risov še premajhna, da bi jih lovili, se strinja večina anketirancev. Najbolj se s to trditvijo strinjajo lovci, saj jih je pozitivno pritrdilo kar 81,2%, medtem ko se je s trditvijo strinjalo 78,6% anketirancev iz splošne javnosti in 58,2% anketiranih rejcev. Če to primerjamo s prejšnjima dvema raziskavama, so rezultati zelo podobni, opazna je razlika le pri rejcih in splošni javnosti. Pri rejcih se je s to trditvijo leta 2021 strinjalo 71,2%, leta 2019 pa 44,3% anketirancev. Pri splošni javnosti pa se je leta 2021 s to trditvijo strinjalo 84,1%, leta 2019 pa 67,4% anketirancev.

Večina anketirancev se ne strinja z uvedbo rednih kvot za odstrel risa. Izjema so le rejci, kjer se je večina z določitvijo rednih kvot strinjala (46,7% za, 18,7%), kar je zanimivo, saj se s prejšnjo trditvijo (slika 13), da je risov premalo, da bi jih lovili, ni strinjalo le 20,7% anketirancev. Podobno je pri lovcih in splošni javnosti, saj se 7,3% lovcev in 5,2% anketirancev splošne javnosti ni strinjalo s trditvijo, da je v Sloveniji risov premalo, da bi jih lovilo, pri naslednji trditvi »Potrebno bi bilo določiti redne kvote za odstrel risa, pa se je s tem strinjalo 24,9% anketirancev splošne javnosti in lovcev. Ti rezultati so zelo podobni rezultatom prejšnje raziskave (2021).

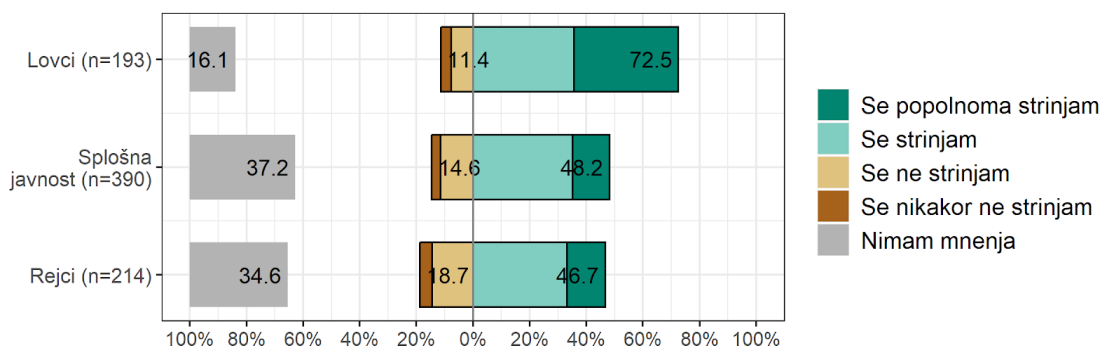

Slika 13: Zaenkrat je v Sloveniji premalo risov, da bi jih lovili.

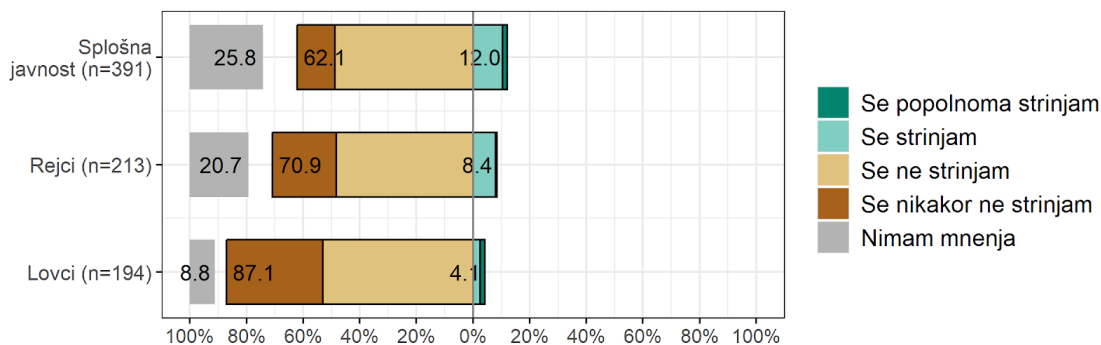

Slika 14: Potrebno bi bilo določiti redne kvote za odstrel risa v Sloveniji.

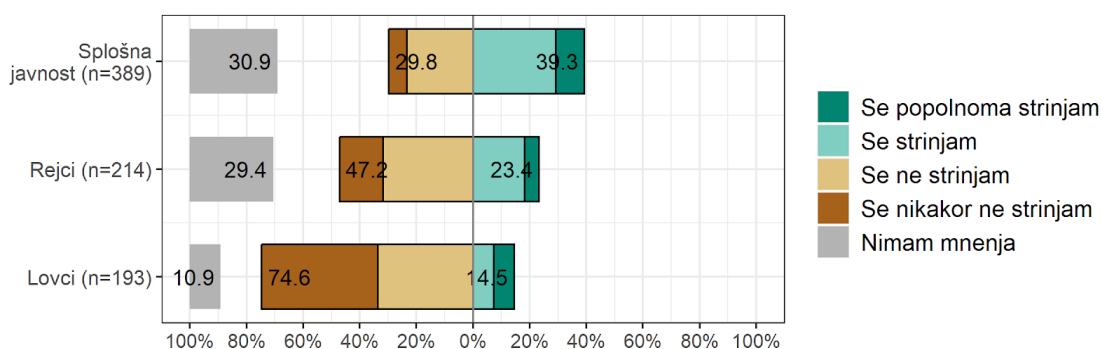
Za upad številčnosti populacije risa je bilo tekom let izpostavljenih več razlogov. Z uporabo genetike smo ugotovili, da je za sedanje zmanjšanje številčnosti, kriva sorodnost risov, oziroma mutacije, ki so posledica parjenja znotraj zaprte skupine posameznikov skozi več generacij. V vprašalnik smo vključili več trditev z razlogi za upad številčnosti populacije (slika 15 – 18). Rezultati kažejo, da tako kot že v prejšnjih dveh raziskavah, tudi tokrat anketiranci vseh deležniških skupin kot največji razlog za upad populacije risa vidijo parjenje v sorodstvu.

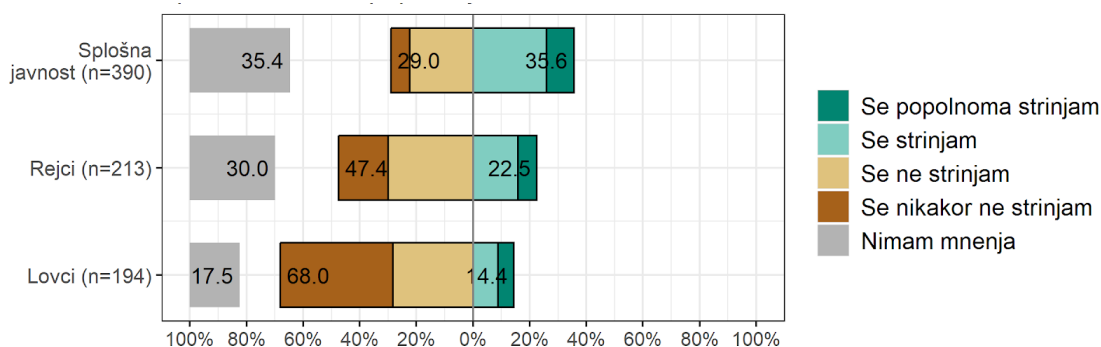
Slika 15: Parjenje v sorodstvu je glavni razlog za upad številčnosti populacije risa.

Slika 16: Pomanjkanje hrane je glavni razlog za upad številčnosti populacije risa.

Slika 17: Prekomeren lov je glavni razlog za upad številčnosti populacije risa.

Slika 18: Nezakonito ubijanje (krivolov) je glavni razlog za upad številčnosti populacije risa.

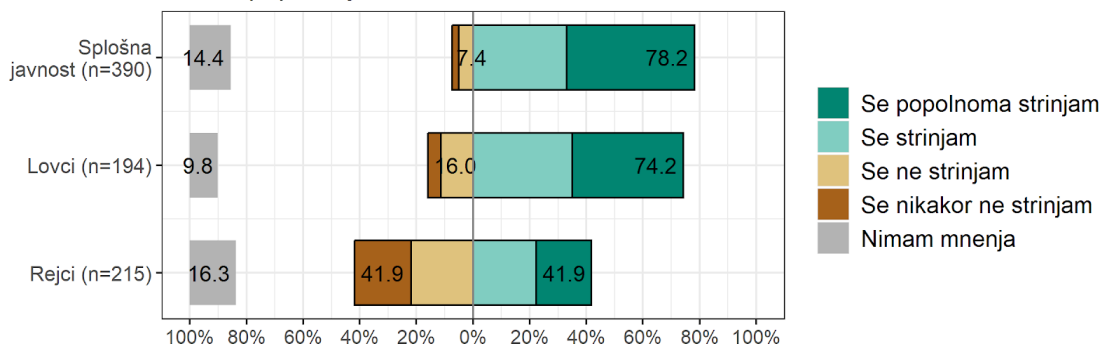
Dodatna naselitev

Prevelika sorodnost risov v Sloveniji je posledica majhnega števila in tudi sorodnosti osebkov, ki so bili uporabljeni za reintrodukcijo, ko uporaba genetike v naravovarstvu še ni bila ustaljena praksa. Z doselitvami nesrodnih risov iz Slovaške in Romunije, ki je bila izvedena v okviru projekta LIFE Lynx, se je problematika začasno zmanjšala, vendar velik problem še vedno ostaja zaprtost prostora za migratorne osebkove iz drugih populacij. Ta onemogoča prihod novih nesrodnih osebkov oziroma novih genov, ki bi »osvežili« kri. V kolikor se ne vzpostavi povezava z bližnjimi populacijami, je tako edina možnost za dolgoročen obstoj Dinarske populacije risa, vzpostavitev umetne povezave, prek doseljevanja novih osebkov, ki bi pripomogli k zmanjšanju sorodnosti znotraj populacije. Strinjanje ljudi z doselitvijo novih osebkov je ključnega pomena za uspešnost aktivnosti doseljevanja ter ključnega pomena za vzdrževanje pozitivnega odnosa ljudi do risa ob izvajanju doselitev novih

osebkov. Rezultati ankete kažejo, da se z doselitvijo novih risov (slika 19) v veliki večini strinjata tako splošna javnost (78,2%), kot lovci (74,2%), problem pa lahko predstavljajo rejci, saj je pri njih delež anketirancev, ki doselitve podpirajo oziroma jih ne podpirajo, enak (41,9%).

V primerjavi s prejšnjimi raziskavami je največja razlika pri odnosu rejcev, saj je doseljevanje novih osebkov leta 2021 podpiralo kar 55,7% anketiranih rejcev, proti pa je bilo 27,6%. Leta 2019 pa so bili rezultati bolj podobni tem iz leta 2023, saj je doseljevanje novih osebkov podpiral 40,1% anketiranih rejcev, proti pa je bilo 45,1%. Možna razlaga za upad podpore rejcev za nove doselitve je lahko naraščanje številčnosti populacije risa ter s tem tudi večanje možnosti za povzročitev škode na drobnici s strani risa. Po poročanju spletne strani projekta Varna paša, se škoda po risu od leta 2012 pojavlja zelo redko, v povprečju beležijo 1-2 škodna dogodka na leto. Seveda pa se lahko ta številka z naraščanjem populacije, poveča. Za ohranjanje podpore rejcev je ključno, da se še naprej ozavešča o načinih zaščite rejnih pašnih živali ter sofinancira nakup opreme za zaščito, morda tudi v primerih, ko škoda še ni nastala, hkrati pa je potrebno iskati rešitve za zaščito drobnice v alpskem prostoru, kjer se le ta prosto pase in kjer se večja številčnost risa.

Razlika je tudi pri primerjavi odnosa v Dinarskem in Alpskem delu, saj doseljevanje novih osebkov podpira 68,6% anketirancev iz Dinaridov ter 66,3% anketirancev iz Alp. Leta 2021 je bila podpora doselitvi risa močnejša v Dinaridih (81,1%) kot v Alpah (74%), medtem ko so rezultati za leto 2019 bolj podobni trenutnim rezultatom. V letu 2019 je bila namreč podpora doselitvi risa močnejša v Dinaridih (62,3%) kot Alpah (54,5%).

Slika 19: Podpiram doselitev novih risov v Slovenijo za rešitev populacije.

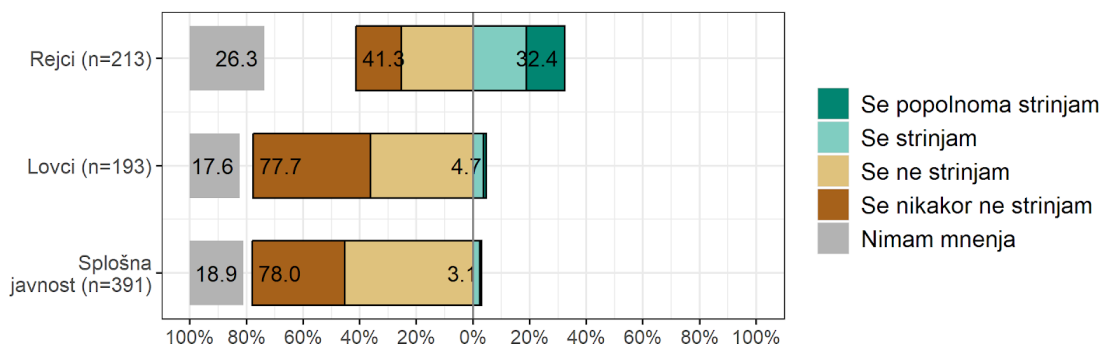
Škode

Toleranca do prisotnosti velikih zveri je v veliki meri odvisna od števila konfliktov, ki jih imajo z ljudmi. Ris je izmed velikih zveri najmanj konflikten, saj se človeka izogiba ter povzroči relativno malo število škodnih primerov. V Sloveniji škodo po risu povrne država, vendar je poleg finančne plače pogosto potrebno upoštevati tudi emocije oškodovancev. Osebna negativna izkušnja lahko močno vpliva na oblikovanje stališča posameznikov. Anketirani lovci in splošna javnost se večinoma ne strinjata, da ris povzroča nesprejemljivo škodo na domačih živalih (slika 20), medtem ko je delež tako opredeljenih pri rejcih precej nižji. Da ris povzroča nesprejemljivo škodo na domačih živalih, meni kar 32,4% anketiranih rejcev. Kot smo že omenili, je na spletni strani Varna paša objavljena evidenca škodnih primerov po risu (od leta 2012 do 2021), pri čemer se v povprečju na leto zgodita 1-2 škodna dogodka, skupna vrednost škodnih dogodkov pa v povprečju ne presega 200 eur na leto.

Če tokratne rezultate primerjamo z rezultati prejšnjih raziskav, ugotovimo da so le ti podobni za rejce (leta 2019 jih je 34,5% menilo, da ris povzroča nesprejemljivo škodo na domačih živalih, leta 2021 pa 31,9%) in splošno javnost (kjer jih je leta 2019 tako menilo 8,8%, leta 2021 pa in 6,4%). Zanimivi pa so rezultati pri skupini lovcev, leta 2019 se jih je s trditvijo, da risi povzročajo

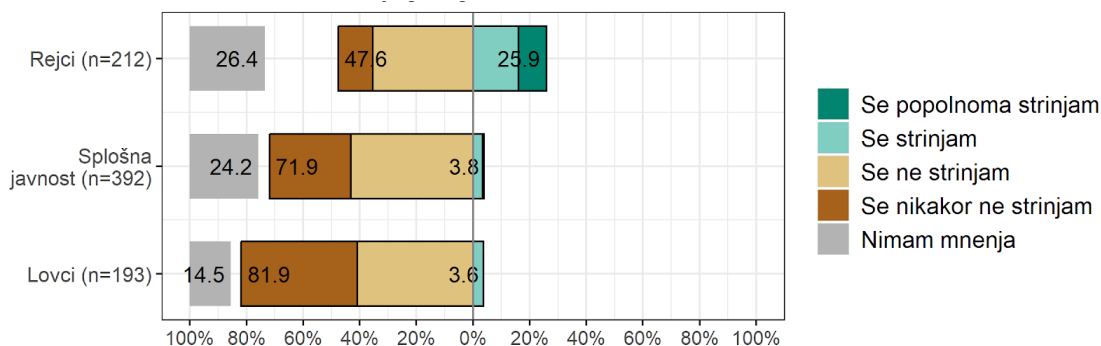
nesprejemljivo škodo na domačih živalih, strinjalo 5,4%, nato je leta 2021 ta delež narasel na 11%, letos pa je spet upadel na 4,7%

Zanimivo je spremljanje mnenja anketirancev v Dinaridih in Alpah glede trditve, da risi povzročajo nesprejemljivo škodo na domačih živalih. Leta 2019 se s tem ni strinjalo 63,7% anketirancev v Dinaridih in 50,7% anketirancev v Alpah. Leta 2021 se v Dinaridih s to trditvijo ni strinjalo 67% anketirancev, medtem ko je bil v Alpah ta delež 60,3%. Novi rezultati kažejo, da sta oba dela skoraj popolnoma izenačena, saj se v Dinaridih s tem ne strinja 69,7%, v Alpah pa 66,6% anketirancev.

Slika 20: Risi povzročajo nesprejemljivo škodo na domačih živalih.

Večino prehrane risov predstavlja srnjad in v manjšem deležu ptice ter manjši sesalci. Da večji del njegove prehrane na področjih ob pašnikih predstavljajo domače živali, se lovci in splošna javnost niso strinjali. S trditvijo »Na območjih, kjer je ris prisoten blizu pašnikov, so domače živali njegov glavni vir hrane« (slika 21) se ni strinjalo 47,6% anketiranih rejcev, medtem ko je 25,9% temu pritrdilo.

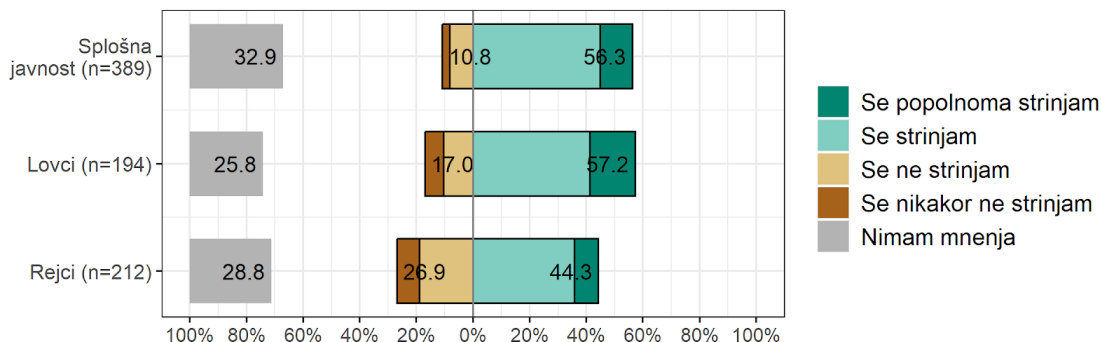

Slika 21: Na območjih, kjer je ris prisoten blizu pašnikov, so domače živali njegov glavni vir hrane.

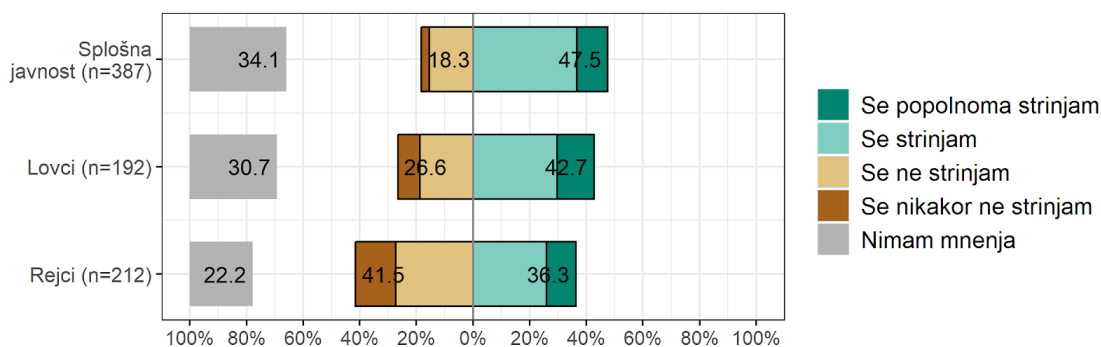
Zaščitni ukrepi

Populacije velikih zveri so si zaradi zaščite, izboljšanja pogojev ter spremenjenega odnosa ljudi opomogle in se povečale. Z širjenjem populacij pa velike zveri prihajajo na območja, kjer so bile odsotne že desetletja ali stoletja. Ker lahko velike zveri ob ponovnem naseljevanju Evrope zasedejo tudi manj primerne habitate, če le niso preganjane s strani ljudi (Reinhardt in sod., 2019), se posledično pojavljajo tudi konflikti. Izobraževanje o različnih načinih zaščite pašnih živali bi lahko imelo pomemben vpliv na zmanjšanje števila konfliktov in izboljšanje odnosa do velikih zveri. Anketiranci splošne javnosti, lovcev in rejcev menijo, da so pastirski psi najbolj učinkovit način zaščite pašnih živali (slika 22), ki mu sledi električna ograja (slika 23). Mnenje rejcev se malce razlikuje od ostalih dveh skupin, saj je delež rejcev, ki podpira odvzem risa kot način preprečevanja škod, kar 33,3%. V primerjavi z lanskoletno raziskavo se je delež rejcev, ki podpira odvzem risa kot

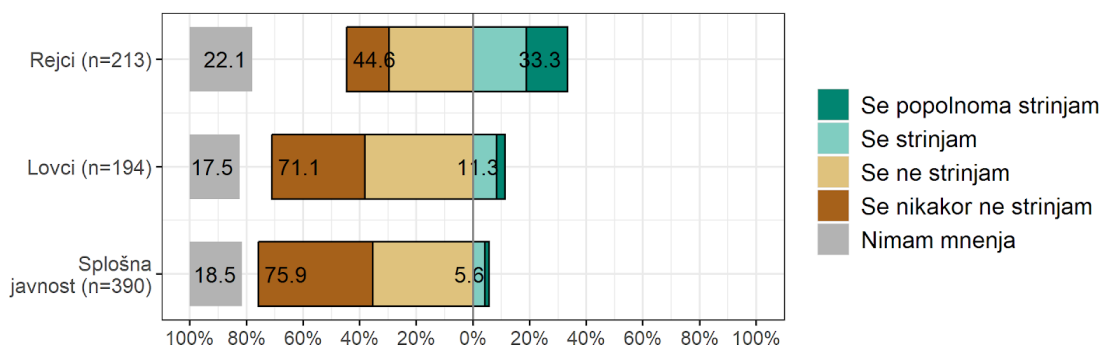
način preprečevanja škod, povečal (25,3%), medtem ko je v primerjavi z letom 2019 (33,5%) približno enak. Vzrok za to, da je podpora odvzemu višja med anketiranimi rejci kot pa med anketiranimi lovci ali splošno javnostjo, bi lahko bil v tem, da odvzem, za razliko od ostalih dveh ukrepov, prikazanih na spodnjih grafih, od rejcev ne zahteva prilagajanja obstoječe rejne prakse. Lovci in splošna javnost odvzemu (slika 24) močno nasprotujeta.

Slika 22: Pastirski psi so učinkovit način za zaščito pašnih živali pred risom

Slika 23: Električne ograje so učinkovit način za zaščito pašnih živali pred risom.

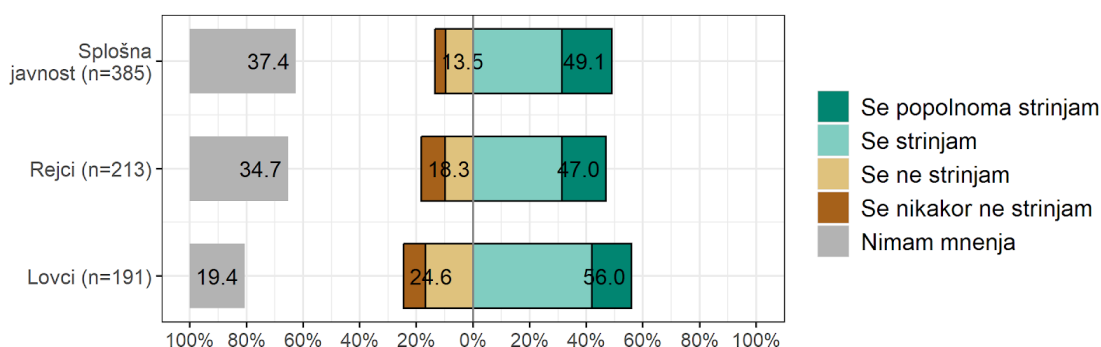
Slika 24: Odvzem risa je učinkovit način za preprečevanje škod v kmetijstvu.

Lovstvo in prepričanja o vplivu risa na plenske vrste

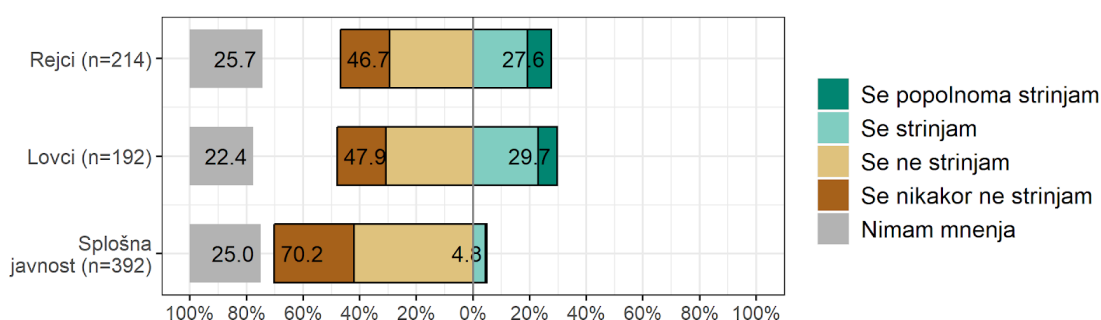
Večji del prehrane risa pri nas predstavlja srnjad, zaradi česar lahko prihaja do konfliktov z lovci. Da bi lahko ocenili, kolikšen problem to lahko predstavlja v Sloveniji, smo anketirancem postavili dve trditvi: »Ris ima pomembno vlogo pri uravnavanju števila srnjadi« (slika 25) in »Zaradi prisotnosti risa imajo lovci manj priložnosti za lov parkljaste divjadi« (slika 26). Iz rezultatov lahko vidimo, da se lovci večinoma (56%) strinjajo, da ima ris pomembno vlogo pri uravnavanju števila srnjadi, hkrati pa

večine (47,9%) ne skrbi, da bodo zaradi tega imeli manj priložnosti za lov parkljaste divjadi, kljub vsemu pa strah ostaja prisoten, saj je 29,9% lovcev odgovorilo prirdilno na trditev, da imajo zaradi prisotnosti risa, lovci manj priložnosti za lov parkljaste divjadi. Pri primerjavi s prejšnjimi raziskavami je zanimivo, da delež lovcev, ki se strinja, da ima ris pomembno vlogo pri uravnavanju števila srnjadi, pada od leta 2019, predvsem na račun nevtralnih. Hkrati pa je strah, da bodo zaradi risa uplenili manj parkljaste divjadi leta 2021 v primerjavi z letom 2019 narasel, letos pa spet upadel. Tako se je leta 2019 s trditvijo »Ris ima pomembno vlogo pri uravnavanju števila srnjadi« strinjalo 77,8% lovcev, 3,7% pa jih je bilo nevtralnih, na trditev » Zaradi prisotnosti risa imajo lovci manj priložnosti za lov na parkljasto divjad« pa je pritrldilno odgovorilo 29,1%. V naslednji raziskavi leta 2021 pa je pomembni vlogi risa pri uravnavanju števila srnjadi pritrldilo 65,3% lovcev, 39% pa je skrbelo, da bodo zaradi prisotnosti risa uplenili manj.

Splošna javnost in rejci imata podobno stališče glede vloge risa, saj se je s trditvijo »Ris ima pomembno vlogo pri uravnavanju števila srnjadi« strinjala približno polovica anketirancev obeh skupin (47% rejcev in 49,1% predstavnikov splošne javnosti). Hkrati pa splošna javnost ne meni, da bo prisotnost risa vplivala na možnost lovcev za lov parkljaste divjadi, medtem ko je delež rejcev, ki meni, da bo risova prisotnost vplivala na možnost odstrela približno enaka deležu lovcev. V raziskavah iz let 2019 in 2021 so bili rezultati podobni.

Slika 25: Ris ima pomembno vlogo pri uravnavanju števila srnjadi.

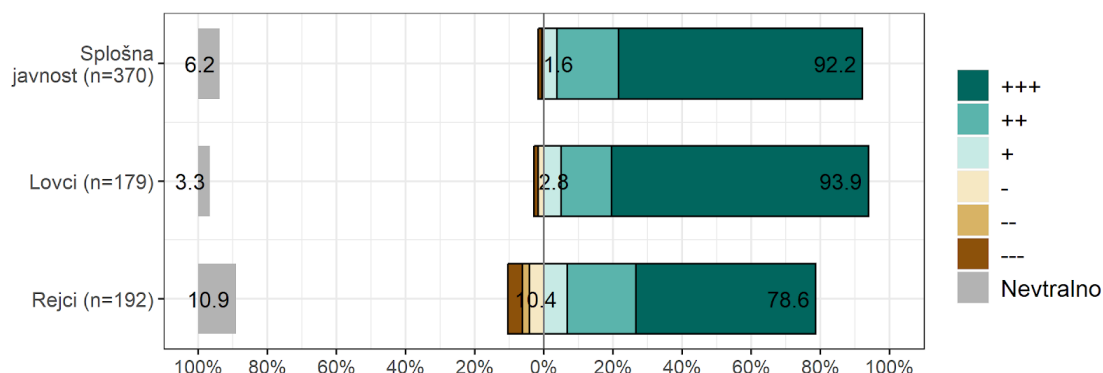

Slika 26: Zaradi prisotnosti risa imajo lovci manj priložnosti za lov parkljaste divjadi (srnjadi in jelenjadi)

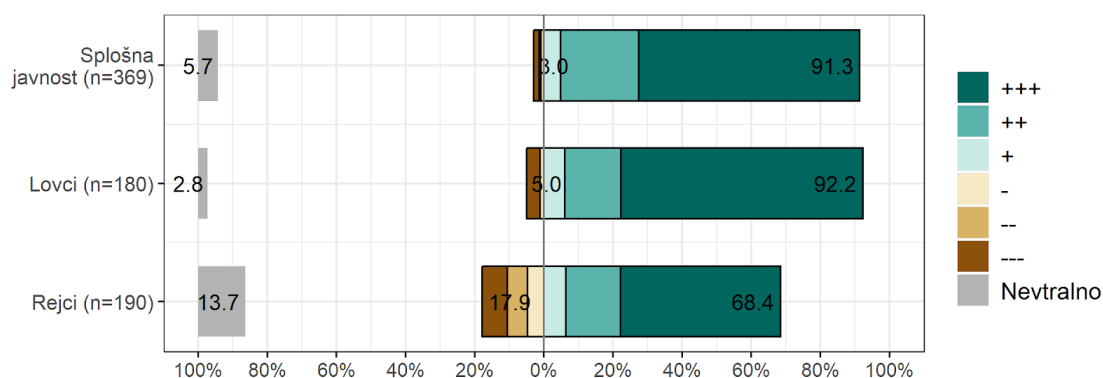
Ris kot vrednota

Odnos ljudi do velikih zveri je posledica vpliva večih dejavnikov in se oblikuje z odraščanjem (Vaske et al. 2021), s časom pa se lahko tudi spreminja (Zimmermann et al. 2001). Vrednote pa privzamemo zgodaj v življenju in se zelo težko spremenijo (Manfredo and Dayer 2004). Te vrednote kasneje tudi vplivajo na oblikovanje mnenj in vedenjskih vzorcev (Dickman et al. 2013). Anketirance smo vprašali, kakšen se jim zdi ris (slike 27 – 30), pri čemer so se lahko opredelili na 7-stopenjski

lestvici. Zanimivo je, da se odstotki pozitivnih mnenj za deležniške skupine med posameznimi leti (2019, 2021 in 2023) niso veliko spreminjali. Večini se zdi ris lep in zanimiv, pri čemer je pri rejcih malo višji delež negativnih odgovorov.

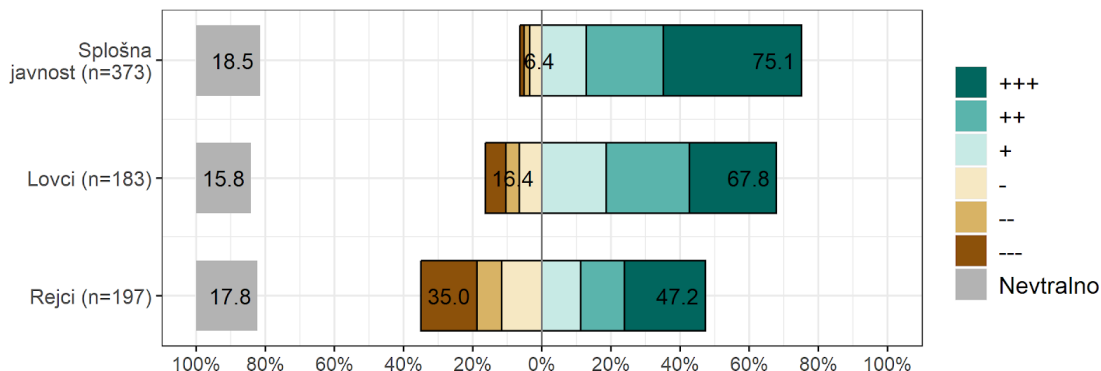
Slika 27: Kakšen se vam zdi ris? Grd/Lep

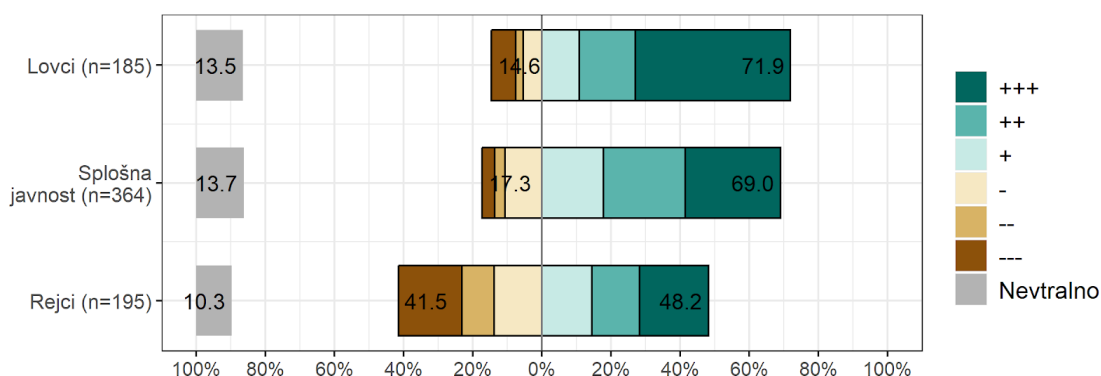
Slika 28: Kakšen se vam zdi ris? Nezanimiv/Zanimiv

Na vprašanje, ali se jim ris zdi škodljiv ali koristen, so najbolj pozitivno odgovorili anketiranci splošne javnosti, kjer se ris zdi koristen 75,1% anketirancem. Med lovci je risa kot koristnega prepoznalo 67,8% anketirancev. Pri rejcih je 47,2% anketirancev odgovorilo, da se jim ris zdi koristen, 35% pa je menilo, da je škodljiv. Pri rejcih je zanimiva tudi primerjava po letih, saj je leta 2019 42,2% rejcev risa videlo kot škodljivega, 43,4% pa kot koristnega. Leta 2021 se je 55,9% rejcev strinjalo, da je ris koristen, 30,2% pa je bilo mnenja, da je škodljiv.

V različnih študijah je bil pri rejcih ali kmetih? v povezavi z velikimi zvermi zaznan utilitaristični pogled, ki zajema zanimanje za koristi narave in vrednosti le teh (Gifford in Sussman, 2012), kar sta Schlegel in Rupf (2010) povezala z izražanjem negativnih stališč pri tej skupini. Na vprašanje, ali se jim ris zdi nevaren ali nenevaren, so izmed anketirancev najbolj pozitivno odgovorili lovci, saj se kar 71,9% anketirancem ris zdi nenevaren, ta rezultat je verjetno posledica tega, da imajo izmed anketiranih skupin ravno lovci največ znanja in izkušenj s prostoživečimi živalmi in se risa zato ne bojijo. Pri splošni javnosti je bilo istega mnenja 69% anketirancev. Bolj negativno mnenje o risu pri rejcih se opazi tudi tukaj, saj je mnenja, da je ris nenevaren, 48,2% rejcev, da je nevaren, pa meni 41,5%. V primerjavi z raziskavo izvedeno leta 2021 se je pri rejcih precej povečal delež anketirancev, ki menijo, da je ris nevaren (35,6% leta 2021 na 41,5% leta 2023), predvsem na račun nevtralnih (15,1% leta 2021 na 10,3 leta 2023).

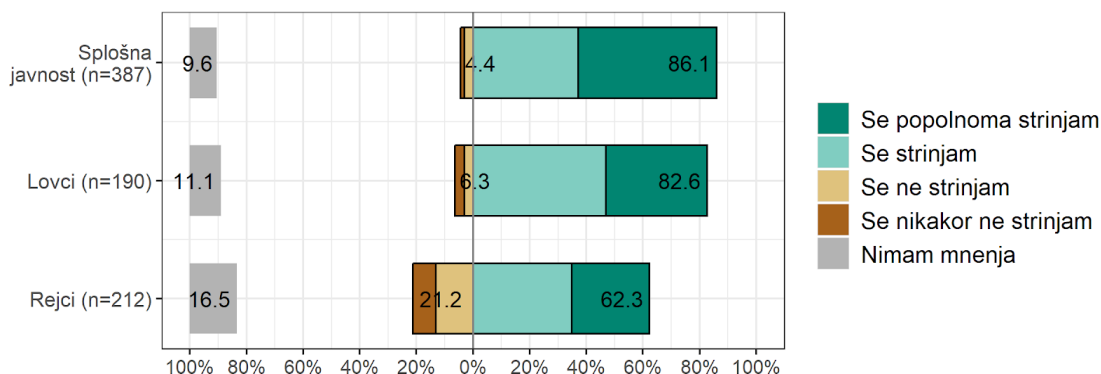

Slika 29: Kakšen se vam zdi ris? Škodljiv/Koristen

Slika 30: Kakšen se vam zdi ris? Nevaren/Nenevaren

Vse anketirane skupine risa vidijo kot simbol neokrnjene narave (slika 31). Med splošno javnostjo od leta 2019 do danes ni bilo velikih razlik, saj se je leta 2019 s to trditvijo strinjalo 83,1%, leta 2021 87,8% ter v letošnji raziskavi 86,1%. Zanimiva slika je pri lovcih, kjer je v prvi raziskavi kar 90,9% anketirancev v risu videlo simbol neokrnjene narave, nato pa je ta delež v naslednji raziskavi leta 2021 padel na 77,7%, v sedanji raziskavi pa je ponovno narasel na 82,6%. Pri rejcih, kjer so bili po pričakovanjih nekoliko slabši rezultati, je risa kot simbol neokrnjene narave prepoznalo 62,3%. V primerjavi z deležem v ostalih letih, je le ta letos najnižji, saj se je s trditvijo leta 2021 strinjalo 71,3%, leta 2019 pa 63,2% anketiranih rejcev.

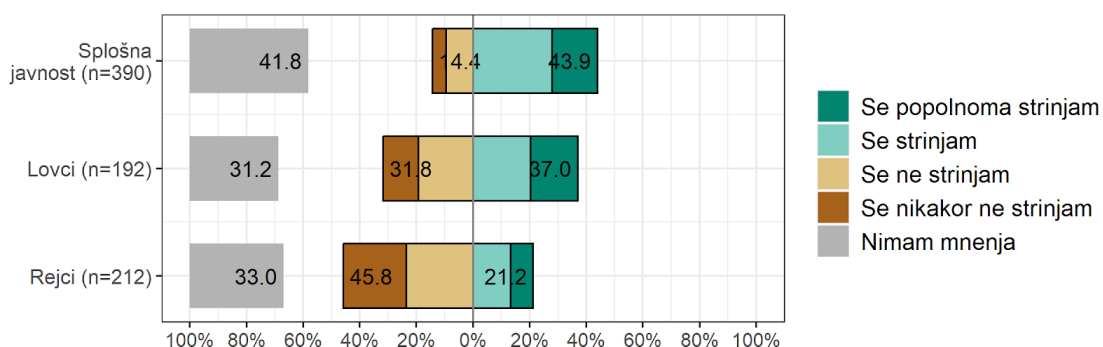

Slika 31: Ris predstavlja simbol neokrnjene narave.

Turizem, povezan s prostoživečimi živalmi, lahko prinese neposredne koristi lokalnim skupnostim in je eden od možnih načinov za višjo stopnjo sprejemanja velikih zveri v lokalnih skupnostih. Lahko ustvari alternativni vir dohodka, olajša razvoj in omogoči raznolike turistične priložnosti na lokalnem območju, obenem pa ozavešča in spodbuja ohranjanje vrst. Še več, turizem, povezan s prostoživečimi živalmi, predstavlja možnost vzpostavitve čustvene povezanosti z naravo ter lahko ustvari platformo za vključevanje človeka v zaščito ogroženih vrst. Velike zveri se večinoma povezuje s konflikti, ne omenja pa se koristi, ki jih njihova prisotnost lahko prinese lokalnim prebivalcem. Ris kot možnost za turizem (slika 32) med anketiranci ni preveč prepoznan, saj se je s trditvijo, da prisotnost risa v Sloveniji pozitivno vpliva na turizem, strinjalo 39,3% anketirancev iz Dinaridov ter 33% anketirancev iz Alp. Nevtralnih je bilo 37,5% anketirancev v Dinaridih in 36,3 anketirancev v Alpah. Rezultati so zanimivi, saj je leta 2021 v Dinaridih vrednost risa za turizem prepoznalo 49,7% anketirancev, v Alpah pa 35%, leta 2019 pa 41,3% anketirancev v Dinaridih in 33,2% v Alpah.

Največ potenciala za turizem v risu vidi splošna javnost, saj se je s trditvijo »Prisotnost risa v Sloveniji pozitivno vpliva na turizem (slika 32), strinjalo 43,9% anketirancev, 41,8% pa jih je bilo nevtralnih. Med lovci jih je potencial za turizem v risu videlo 37%, medtem ko jih je bilo 31,2% nevtralnih. Najbolj negativen odnos ponovno kažejo rejci, kjer je le 21,2% anketirancev prepoznalo vrednost risa za turizem, negativnega mnenja pa jih je bila večina (45,8%). Pri rejcih je bil delež nevtralnih podoben kot pri lovcih (33%). Na njegovo neprepoznanost za turizem kaže tudi visok delež neopredeljenih anketirancev.

Primerjava s prejšnjimi raziskavami kaže, da so anketirane skupine v risu vsako leto videle manjši potencial za turizem. Med lovci je leta 2019 kar 52,7% anketirancev v risu prepoznalo tudi potencial za turizem, medtem ko je bil ta delež leta 2021 le še 39,5%, pri čemer je bil delež nasprotno mislečih 33,2%. Pri splošni javnosti je bil vsako leto večinski delež teh, ki so se strinjali, da prisotnost risa pozitivno vpliva na turizem, vendar pa je njihov delež 46,1% iz leta 2019, v naslednji raziskavi 2021, rahlo narasel na 47,6%. Pri rejcih pa je bilo obratno, saj je večinski delež predstavljal anketirance, ki se s trditvijo, da prisotnost risa pozitivno vpliva na turizem, niso strinjali. Delež teh, ki so v risu videli pozitiven vpliv za turizem je bil tako leta 2019 25%, leta 2021 pa je narasel na 32,7%.

Slika 32: Prisotnost risa v Sloveniji pozitivno vpliva na turizem.

V sklopu projekta smo izvedli izobraževalne seminarje za zaposlene v turizmu in splošno javnost, kjer smo predstavili pozitiven vidik sobivanja z velikimi zvermi in različne priložnosti, ki jih njihova prisotnost predstavlja za razvoj naravoslovnega in kulturnega turizma. Povezali smo se tudi z lokalnimi turističnimi organizacijami in podjetji ter skupaj z njimi sodelovali pri oblikovanju novih turističnih programov, ki upoštevajo smernice za trajnostni turizem. Tako so v projektu nastali oziroma so bili izvedeni:

- naravoslovni turistični programi, kjer udeleženci doživljajo življenjski prostor risa preko iskanja znakov prisotnosti, skrivališč...;
 - slikarski programi, ki povezujejo kulturo in naravovarstvo;
 - tematske učne poti, kjer so predstavljena sporočila o ključnih izzivih ohranjanja risa
 - tematski vodnik po čezmejni pešpoti, ki je bila prilagojena tudi za gorske kolesarje.
- Upamo, da so izvedeni naravoslovni in kulturni turistični programi le začetek, ter da se bo preko razvoja ekoturizma in obogatitve turistične ponudbe, okrepilo ter ohranjalo sprejemanje prisotnosti velikih zveri v lokalnih skupnostih tako v dinarskem kot alpskem delu.

Poznavanje risa

Raziskave kažejo, da se z več znanja poveča pozitiven odnos do velikih zveri. Ris je manj konflikten kot volk ali medved in zaradi skritega načina življenja tudi precej manj poznan. Pričakujemo, da bomo to opazili tudi pri analizi odgovorov na vprašanja o poznavanju risa. V anketni vprašalnik smo vključili sedem vprašanj, s katerimi smo preverjali poznavanje risa med anketiranci:

- Koliko v povprečju tehta odrasel samec risa?
- Kolikšna je dolžina risovega repa?
- Kaj predstavlja večino risove hrane v Sloveniji?
- Ali je ris v preteklosti v Sloveniji izumrl, potem pa je bil ponovno naseljen?
- Kakšen varstveni status ima ris v Sloveniji?
- Ali odškodnino za škodo, ki jo povzroči ris, plača država?
- Kako verjetno je, da ris napade človeka?

Rezultati kažejo, da risa najbolj poznajo lovci, saj so v povprečju pravilno odgovorili na 5 od šestih vprašanj, medtem ko sta splošna javnost in rejci prikazala podobno znanje. Anketiranci splošne javnosti so v povprečju pravilno odgovorili na 3,4 vprašanja, rejci pa na 3,6 vprašanja.

Največ težav so anketiranci imeli z vprašanjem o teži risa. Pravilo je odgovorilo 55,7% lovcev, 46,8% rejcev in 45,3% anketirancev splošne javnosti. Največ pravih odgovorov pa je bilo na vprašanje Kakšen varstveni status ima ris v Sloveniji? Da je ris v Sloveniji zavarovana vrsta je pravilno odgovorilo 94,6% lovcev, 81,0% rejcev 68,7% anketirancev splošne javnosti. Zanimivi so tudi odgovori pri vprašanju glede izplačila odškodnine po risu. Ker je ris v Sloveniji zavarovana vrsta, škodo po njem izplačuje država. Med rejci je pravilno odgovorilo 48,4% anketirancev, kar 40,0% pa je odgovorilo z »Ne vem«. Pri splošni javnosti je pravilno odgovorilo 36% anketirancev, kar 57,2% pa odgovora ni poznalo. Lovci so bili dosti bolj informirani, saj jih je pravilo odgovorilo 90,9%, odgovora pa ni poznalo 4,8% anketirancev. Škode po risu so večinoma nizke, vendar bi z povečanjem populacije lahko narasle, zaradi česar je pomembno, da rejci poznajo možnosti za povračilo škod, ki bi zaradi tega lahko nastale. Boljše informiranje na tem področju lahko tudi vpliva na izboljšanje odnosa rejcev do risa. Poznavanje sistema povračila škod za splošno javnost sicer ni tako ključno, je pa še vedno zelo pomembno z vidika ohranjanja naklonjenega odnosa do risa pri javnosti.

Viri informacij

Anketiranci so kot vir, preko katerega prejmejo največ informacij o risu, navedli medije. Tudi v prejšnji anketi so kot vir informacij o risu izpostavili medije. Mediji so bili glavni vir informacij za splošno javnost in rejce, medtem ko so lovci kot glavni vir informacij izbrali pogovor z lovci/gozdarji/biologi.

Seznanjenost s projektom LIFE Lynx

Za projekt je slišalo kar 54,8% vseh anketirancev, pri čemer je zanimivo, da sta deleža rejcev in lovcev, ki sta že slišala za projekt, višja na alpskem območju kot na dinarskem, delež splošne javnosti, ki je že slišal za projekt, pa je malce višji na dinarskem območju. Največja razlika med

območjema je pri rejcih, saj jih je v Alpah za projekt že slišalo 52,8%, v Dinaridih pa le 40,0%. Projekt najbolj poznajo lovci, saj je kar 91,6% (v anketi 2019 je bil ta delež kar 98%, leta 2021 pa 89,6%) anketiranih lovcev že slišalo za projekt. Lovska zveza je eden izmed projektnih partnerjev, s čimer lahko tudi razložimo visoko poznavnost projekta med anketiranimi lovci. Najmanj projekt pozna splošna javnost, saj je le 46,4% anketirancev že slišalo za projekt. Med rejci je za projekt slišalo 48,2% anketirancev. Izmed posameznih ciljev projekta je med vsemi deležniškimi skupinami najbolj poznana doselitev risov, sledita pa ji čezmejno sodelovanje ter vključevanje različnih deležniških skupin, manj poznana pa sta cilja pomoč odločevalcem in dokumentarni film.

Zaključek

V zadnji javnomnenjski raziskavi odnosa slovenskih anketirancev do risa je odnos vseh anketiranih skupin še vedno večinsko zelo pozitiven, anketiranci si želijo ohraniti risa v Sloveniji. Ravno tako je večina anketirancev (tudi rejcev) risa opisala kot lepega in zanimivega. Splošna javnost in lovci so risa večinsko opisali tudi kot koristnega in nenevarnega, medtem ko je bil pri rejcih delež teh ki so izbrali škodljiv in nevaren precej večji.

Ris se načeloma ljudi izogiba, vendar pa lahko zaradi pomanjkanja znanja o vrsti, v ljudeh vzbuja občutek strahu. Do sedaj ni znan noben primer smrtne žrtve zaradi napada risa, kar očitno vedo tudi anketiranci. Vseeno pa lahko opazimo nekaj strahu in nesigurnostjo pred risom med splošno javnostjo ter predvsem pri rejcih. Vse anketirane skupine so jasne tudi glede nelegalnega ubijanja risa (krivolova), saj ga ne podpirajo.

V zadnjem delu projekta so bile uspešne naselitve ter povečevanje številčnosti populacije veliko poročani v medijih, zaradi česar je med posameznimi raziskavami upadal delež anketirancev, ki se niso strinjali, da je populacija risa v dobrem stanju, povečeval pa se je tudi delež neopredeljenih. S povečanjem števila risov so se strinjali le še splošna javnost in lovci, medtem ko so bili rejci proti povečanju števila risov. Kljub vseemu pa se vse skupine strinjajo, da je risov premalo, da bi jih lovili.

Doselitev risov iz Romunije in Slovaške je bila potrebna zaradi velike sorodnosti dinarskih risov ter je omogočila vsaj kratkoročno rešitev populacije. Kljub vseemu pa bodo za dolgoročno ohranitev populacije, v prihodnosti potrebne dodatne doselitve novih osebkov, pri čemer je pomembno poznavanje stališča javnosti. Podpora splošne javnosti in lovcev je zelo visoka, medtem ko je pri rejcih delež, ki doselitve podpira ter delež, ki se z njimi ne strinja, enak.

Pri rejcih lahko opazimo tudi strah pred finančno škodo zaradi prisotnosti risa, pri čemer se delež rejcev, ki jih je skrbela finančna škoda, med posameznimi anketami ni bistveno spreminjal. Škode po risu so sicer zelo nizke (1-2 primera letno), vendar bi se z naraščanjem populacije lahko to število povečalo, zato je pomembno, da se rejce še naprej informira o ustrezni zaščiti in kako ukrepati v primeru škode. Kot učinkovit način varovanja rejci prepoznajo pastirske pse ter v nekoliko manjši meri električne ograje.

Potencial za konflikt z risom je tudi pri skupini lovcev, saj večji del prehrane risa predstavlja srnjad. Malo manj kot tretjina lovcev meni, da prisotnost risa zmanjšuje priložnost za lov na

parkljasto divjad, hkrati pa jih tudi večina meni, da ima ris pomembno vlogo pri uravnavanju števila srnjadi.

Kot priložnost za turizem, ris ni tako prepoznan kot medved ali volk, predvsem zato ker je opazovanje ali sledenje precej bolj zahtevno. Vsi anketiranci pa so se kljub tem strinjali, da ris predstavlja simbol neokrnjene narave.

Anketiranci so pokazali dobro znanje o ekologiji in biologiji risa, kljub temu, da v medijih te informacije niso bile tako močno komunicirane. Dobro poznavanje vrste je morda tudi razlog za nizko stopnjo strahu med anketiranci. Zanimivi so tudi podatki, da je večina anketirancev, kot vir prek katerega prejmejo največ informacij o risu izbrala medije, medtem ko so lovci največ informacij izpostavili pogovor z lovci/gozdarji/biologi. Ta podatek nam lahko pomaga pri izbiri strategije komuniciranja s posameznimi skupinami v prihodnje.

Priloga 1 - komentarji anketirancev

Volk in ris spadata na območje: Kočevja, Slavnika, Vremščice ... volk in ris ne spadata na območja kjer ga dosedaj ni bilo: Gorenjska, Tolminska in Kraška.

Hvala za poslani vprašalnik. Sem ga z veseljem izpolnila, samo dolgo traja preden odnesem na pošto, zato zamuda :) Uspešno izvedbo ankete vam želim.

Predagam, da podoben vprašalnik pripravite tudi za volka in medveda. Tak vprašalnik, ki bo pokazal mnenje ljudi o vse večjem številu teh dveh zveri v našem okolju.

Lahko bi pripravili tudi delavnice ali predavanja za vrtce in šole, da bi otroci spoznali risa :) zelo podpiram tudi konkretno učenje (model risa, odtis tace, ...). Verjamem da bi se šole in vrtci dobro odzvali na to.

Divje varstveniki ne vejo kaj pomen met domače živali na pašniku in to so mestni ljudje ki jejo domače živali in divje živali.

Poskrbite da bodo risi v ZOO vrtu in jim tam pomagajte. Kar se pa tiče prostoživečih živali vasi odmaknjene iz mest pri gozdovih so zaradi zveri zelo slabo zaščitene. Predstavljajte si da bi se kaka zver sprehajala po Ljubljani kot se kmetom po dvoriščij!!!

Risa ne zanima kaj sreča v gozdu. Pomembno mu je samo to, da lahko obvlada plen.

Hvala za skrb za prostoživeče živali in ohranjanje risje populacije v SLO.

Takšne divjadi ne potrebujemo, ki povzročajo škodo. Medvede, volke je potrebno zaščititi, da bodo povzročali škodo.

Podpiram novo naselitev risa v naših habitatih, ker je autohtona žival, ne podpiram novo naselitev šakala.

Hvala za projekt ohranitve in dodatne naselitve risa v Slovenijo in sodelovanje z ostalimi sosednjimi državami, kjer ris še živi kot prostoživeča žival. I.p.

Problem ni ris, problem je šakal?

Politika naj se ne vmešava v upravljanje s prostoživečimi živalmi in zvermi. Stroka naj ima pri upravljanju glavno besedo.

Nikjer v vprašalniku nise zasledil, za koliko risov je prostora v r. Sloveniji po naselitvi risov se je številčnost povečala preko vseh razumnih meja. Namesto načrtovanega odstrela je prišlo do odstrela na črno.

Želim vam veliko uspeha pri naslednjih projektih. Lep pozdrav.

Dejte se vprašat, če bodo vaši otroci imeli dovolj hrane za preživetje. Ne pa da porabite en kup denarja za pošiljat to okoli. Pa en kup papirja.

Uspešno delo vam želim . Lep pozdrav.

Menim, da imamo že preveč drugih zveri zato ni potrebno še naselitev risa.

Pred naselitvijo bi se morali pogovoriti o razširitvi prostora volka in risa z lokalnim prebivalstvom. Nikoli ni bil problem na našem območju medved kateri je prisoten v našem lovišu že od nekdaj. Za nove naselitve volka in risa pa bomo imeli podatke v nekaj letih. Takrat bomo ocenjevali pravilnost ali napake teh odločitev. Ne vemo kakšen bo vpliv naselitev na gozdne kure. Pa lep pozdrav. (V prihodnjih letih se priporočam za novo diplomsko nalogo vaših študentov, morda vpliv zveri na populacijo srnjadi in gamsov ali širše)

Risa premalo poznam, da bi o njem vedel kaj več podrobnosti.

Kmet, ki razmišlja s svojo glavo. velike zveri si naselite v Ljubljano. Ko boste doživeli, da vam šakal ubije jagnje staro 3 dni in poškoduje ovco ter medved razbije čebelne panje 20 metrov stran od ograjenega pašnika, boste razmišljali drugače! Denar za raziskave se bi dal porabiti za bolj pametne zadeve l.p.

Pred leti mi je ris poklal kože in krokarji kozličke, škodo sem prijavil, poslal slike kadavrov a zapisnika ni prišel napisati, zato bolje da tu ne naselimo risa. Hvala.

Menim, da je št. zveri v naši državi občutno preveliko, zmanjšati obvezno na količino pred 30 leti. lp.

Moji odgovori so taki, ker na območju kjer živim ris ni prisoten. Če bi mi napravil škodo na drobnici, bi verjetno bil moj odnos do risa drugačen.

Opravičujem se za pozno poslano anketo. Podpiram zavzemanje za zaščito in obnovitev ogroženih populacij živali.

Na riku v ograji se večkrat pojavijo divji zajci. V februarju pa sem v mraku ob prihodu v podjetje z lučjo posvetil risa. Ta je nato takoj izginil.

Risa sem že srečal v naravi, se je hitro umaknil in potuhnil.

Veliko uspeha pri vaših prizadevanjih za ohranjanje flore in favne v Sloveniji- upam da s tem vplivate na "poškodovan" in komercializiran odnos slovencev do narave- od mravlje do materine dušice in planinskega orla.

Poskrbite za število medvedov, volkov in prekomerno število jelenjadi.

V Sloveniji ni primeren prostor za zveri- medved, volk, ris (kar v živalski vrt z njimi). Imam raje ovce ali koze in obožujem njihov sir.

Določiti mejno količino osebkov, izločiti incestne že naseljene osebkke, čipiranje vseh.

Ris je simpatična žival in bogastvo naših gozdov. Z enim plenom (gams, srna, divja svinja...) živi in se hrani več dni in praktično ne dela nobene škode. Zelo bi me veselilo, če bi jih bilo zadostno število v naših gozdovih.

Veliko sreče in uspeha pri izvajanju projekta.

Risi, volkovi in medvedi niso primerni za malo Slovenijo.

Kot čebelar bi vas vprašal kako bi zaščitili hojo in javor? Ta dva drevesa sta edina prevladujoča medena drevesa. Vsa ta drevesa so starejša od leta, ker enoletna drevesca popasejo jeleni in srnjaki. Hvala da ste mi dali možnost za to vprašanje.

Veliko uspeha pri projektu v dobro vseh nas! lep pozdrav.

Ris ima premalo hrane (uničije divjad), zato propade in nima možnosti razvoja.

Spoštovani. V Sloveniji ne rabimo risa!! Imamo že zadosti zveri medvede volke, te so zelo nevarni za ljudi. Zato sem proti za rise.

Divjad (srne, jelenjad) nam uničujejo poljščine in škodo na posevkih.

Pri nas so lisice dovolj dobre ne potrebujemo risa, poleg tega se po planini in okrog doma sprehajajo volkovi in medvedi. Domače živali in ljudje smo v manjšini. Kdo bo še ohranjal planine in samotne zaselke? Vi iz Ljubljane?!

imamo preveč volkov, medvedov in šakalov, ki niso avtohtoni so pa zaščiteni.

Bela krajina ne potrebuje risa.

Videl že nekaj krat na ribiškem-kočevskem območju. Je zelo lep in zelo plašen.

Kako se risi razumejo z domačo in divjo mačko?

Pošljite še tako anketo za divjega prašiča, medveda.

Živali ohranimo za bodoče generacije (mlade) da bodo sploh vedeli kako izgledajo. Uravnavajmo populacijo na strokoven način in medvedom vrnimo hranilišča v naravi, ne da iščejo hrano pred našimi vrati.

Zanima me, ali ris napada drobnico in v kolikšni meri??! Če jo napada, ali ni že preveč drugih zveri, ki povzročajo škodo v kmetijstvu. Ali se v Sloveniji še namerava kmetovati ali imate za cilj Slovenijo spremeniti v zverinjak??

pred več kot 50 leti sem risa videl v gozdu pri Kočevski Reki, ko je oče delal. V svojem gozdu v Beli krajini pa redno vidim sledove medveda v blatu na poti (grejo kar kocine pokonci).

Več predavanj na področjih kje ris živi! Prevelik vpliv človeka na naravno ravnovesje, to taisti človek ne more popraviti, lahko samo zabriše svoje napake?!

Tradicija paše na planinah je zelo dolga in 100ha velikih planin na strmem nagibu je nemogoče ograditi z mrežami za zaščito pred zvermi.

Želim veliko uspeha pri vaših pričakovanjih.

Kako boste odreagirali, ko bo začel ris posegati v prostor domačih živali, glede na to, da je strogo zaščiten in odstrel ni mogoč?? Namig: vemo tudi, da risu preglavice povzročata prevelika številčnost volkov in medvedov, mogoče je naš gozdni prostor premajhen za veliko število osebkov vseh teh vrst zveri. Slej kot prej pa bo prišlo do konflikta človek-zver. Glejte na to, kako se bo te težave hitro in učinkovito reševalo.

Populacija risa mora biti v Sloveniji stabilna na minimum, da ne prihaja v okolju do monotonosti populacij. Kar velja za vse vrste prostoživečih živali v naravi. Potrebno je držati neko črto zmernosti.

Če bi radi velike zveri jih naselite na Rožnik, v Tivoli, na Šišenski hrib, na Grajski grič, v park Kodeljevo, park Šiška in podobne kraje, saj jih je dovolj. In jih imejte. Ne naseljajte jih pa k meni, ker jaz jih pa ne bi imel. To je nekako tako, kot da bi vi radi imeli ferrari, bi ga kupili in ga parkirali na moje dvorišče. Če ferrarija ne bi, zakaj mi potem vozite vse ostalo, kar bi vi radi imeli?

Ris naj živi v večjih gozdovih, nikakor pa ne ob naseljih in ob pašnikih.

Ris je zelo lepa žival in koristna.

Prosim vas, da se res temeljito pogovorite v zvezi volkov! Delajo ogromno škode, ker jih je mnogo preveč.

Podpiram ohranitev risa.

Slovenija je premajhna za zveri.

Živimo na takem območju, kjer upamo da se ris ne bo približal našim parcelam, vendar danes je vse mogoče. V času moje mladosti si imel veliko srečo, da si videl kakšno gozdno žival, danes ni več tako. Upam na najboljše.

Zakaj je bilo 200 let vse vredno. Sedaj pa je problem? Isto za volka. Samo denar je vprašanje. Povejte koliko dobite za risa in volka od koga? Kam gre denar? Naselite jih v Murgle!

Premalo objavljeno o gibanju risa po Sloveniji, -preko grafa,- številčnost risa, -...

Kot kmet si ne želim prisotnost risa v bližini kmetiskih površin, saj povzročajo veliko škodo.

Zelo pohvalno, da se ukvarjate s to problematiko. sam sem redno obiskovalec Kočevskega roga in risa še nisem videl, je pa zelo zelo veliko divjadi, za moje pojme preveč, s povečanjem št. risov bi se tudi to malo uravnalo.

V Sloveniji smo že itak en velik "zverinjak". Medvedov je vsaj za 1/2 preveč, volkov pa bi morali zmanjšati za vsaj 70% staleža. Zveri se pojavljajo na področjih, kjer jih nikoli ni bilo. Zato tudi

nisem navdušen nad povečanjem populacije risov v Sloveniji. Lahko pa kakšnega spustite na Rožnik. Ip.

Sem za to, da se ohrani Slovenijo takšna kot je (bila) z vso njeno floro in favno. Upam, da bo uspelo sodelovanje med divjo Slovenijo in kmeti, ker menim, da je to naše največje bogastvo in edinstvenost. Živim na območju medveda, večkrat pride mimo, pa se prav nikoli nisem počutila ogroženo, saj nam do danes ni povzročal škode, samo radovedno opazuje, tako kot mi, kadar ga srečamo/vidimo. Vso srečo.

Veselilo me je, da sem lahko pripomogla pri raziskavi z vprašalnikom. V upanju, da risa ohranimo na našem območju. Srečno in uspešno delo vsem, ki so del lifelynxa.

Rad pomagam na takih vprašalnikih, samo dovolj imam evropskih vprašalnikov, ki delujejo samo z ene strani, preveč je teh direktij premalo je življenjskih teh kako preživiti in samooskrbi.

Preveliko število medvedov in volkov krčijo življenjski prostor risov.

Upam, da se ne bo v 10 letih stalež povečal za 150% in bodo imele nevladne organizacije spet polno dela glede odstrela. Lep pozdrav.

O staležu divjih živali naj odloča stroka in ne novinarji in ulica!

Veliko uspeha! Hvala, da si prizadevate ohraniti risa.

Sem ljubitelj neokrnjene in uravnovešene narave.

Hvala za lepo dopisnico.

Hvala za vaš trud.

Podpiram organizacije za zaščito vseh živali, tako v Sloveniji kot tudi v tujini. Sem absolutno proti odstrelu katerekoli živali, ne podpiram lovcev! Sem proti lovskemu turizmu. Lep pozdrav.

Kot lovec, lovski čuvaj in kmet zagovarjam prisotnost vseh zveri v Sloveniji, vendar sem pa tudi zagovornik selektivnega, št. uravnovešenega lova, ko je stabilnost populacije zveri v tej naši mali državi doseženo (volk, medved, šakal). Hvala, Ip

V Sloveniji se ris lahko obdrži le v primeru zmanjšanja staleža medveda in volka. Prehrane za vse v naših gozdovih ni dovolj, ris pa je tu najšibkejši!

Ris je lep:)

Prosim ne naseljujte v Slovenijo zveri! Ris je pač zver in ne more sobivati s človekom (razen na nenaselj. območjih, ki pa jih je v SLO malo! Če se razmnožijo (kot npr. medved ali volk) ali jih boste potem streljali!?! Pustite naravi svojo pot, živali se bodo naselile tam, kjer bodo čutile, da je vse o.k. med ljudmi pa naj odločajo tisti, ki živijo na podeželju in ne "kavč" ljubitelji narave in živali, pa čeprav imajo narejen "faks" ali dobijo od "Evrope" denar!!! Hvala, če ste prebrali! in se zamislili!

Sem kmet in me divje živali ne motijo, nasprotno, prav je da so, vendar samo dokler si lahko hrano poiščejo v gozdu in samo občasno zaidejo na kmetijska zemljišča. V našem kraju so preštevilčni predvsem jelenjad in divji prašiči, zato, da, manjka kakšen ris, da uravnovesi populacijo.

Če moramo kmetje svoje živali ograditi z ograjo, potem ogradite tudi vi vaše živali, da ne bodo delale škode na domačih živalih. Izgovor, da mora za to poskrbeti država, je banalen. Neodgovorno je vneto narekovati dodatne ukrepe, da lahko imamo prisotne zveri v gozdovih.

Prihajam iz družine, kjer je oče lovec. Pred enim letom smo na območju Bele krajine na kameri opazili risa Nikota.

Zelo žalostno je, da skrbite za risa. Za ljudi, ki nimajo za preživetje pa vam ni mar. Ta denar bi lahko porabili v dobrodelne namene, da ne bi bilo toliko prošenj na pomoč in zbiranja sredstev. Imamo že vse vrste živali v prevelikem številu (medved, volk, lisica).

Ris resnično ni škodljiv. Populacija volka je prevelika in škodljiva.

Prva naselitev risa bil je opažen na matajurju ob državni meji, kaj se je zgodilo z njim v ri ne vem.

Ris naj se nahaja izključno v kočevskem gozdu in nikjer drugje. Isto velja za volka in medveda. Vse kar je izven teh meja, so same težave v živinoreji.

Sem sovražnik risa, volka in medveda. Ris nam je uničil že 6 koz.

Iz mojega ljubljanskega blokovskega stanovanja je vprašanje risa, volka ali medveda videti povsem drugače kot s kemptije, kjer ob vsakem prihodu s strahom pričakujem, kaj me bo pričakalo. Že domači psi so mi naredili pokol med ovčami, ne želim si imeti divjega plenilca nikjer v bližini. V živalskem vrtu so pa lepi.

Če bi dovolili kakšen odstrel risa, bi bilo manj krivolova, jaz namreč trdim, da je tudi pri nas prisoten krivolov le teh.

Najprej je potrebno gozdne živali zaščititi, da bodo v svojem okolju imele mir pred ljudmi. Ker nimajo miru, bežijo iz gozdov v vasi in na pašnike, ter napadajo drobnico. Najprej poskrbite, da bodo lahko živali ostale v okolju kamor spadajo.

Ne nasprotujem, da se risa ohrani v določenem številu. Da pa se populacija povečuje nasprotujem imamo zadosti!

Veliko uspeha v raziskavi vam želim.

Kdaj bodo risi na jedilniku?

Dovolj škode nam povzročajo že volkovi, zato ni potrebno naseliti še več risov, ki bodo še dodatno ogrožali našo drobnico!

Ali bi lahko imela risa za hišnega ljubljence? Bi lahko?

Slovenija je gozdna dežela. Mislim, da ne rabimo nič naseljevati, ker živali živijo tam, kjer imajo pogoje. Če pa vstopajo v prostor ljudi, jih pa je potrebno uravnati. Medved, ris, šakal, volk, vrane, srake, ujede smo pa ljudje tisti, ki jim jemljemo življenjski prostor! Omejiti bi bilo potrebno naseljevanje, vožnja, sprehajanje, bicikliranje v naravo, s tem bi pridobili življenjski prostor za živali in vzpostaviti bi bilo potrebno nazaj krmišča, mrhovišča - evropski zakoni so vse uničili.

Občane postaja strah divjih živali - ris, volk, medved, ki se vedno manj sprehajajo po gozdovih. Življenjski prostor divjih živali se širi, medtem ko občane vedno bolj potiskajo v domača dvorišča.

Nevarnih živali kot so medved, ris... imamo že tako dovolj zato nam jih ni treba uvažati! Brez njih bo življenje lepše in bolj mirno, bomo lahko hodili po gozdu, sedaj gremo s strahom, kje bomo srečali medveda.

Upravljanje z risom v SLO mora biti zelo premišljeno. Pomembno je kakšno število je za SLO primerno. Ne smemo si dopustiti, da bo priseljevanje risa in njegova številčnost povzročala dodatne težave tako kmetom, lovcem kot drugim deležnikom prostora.

Želel bi, da imam s takimi anketami mir.

Samo pripomba, opaža se velik upad divjadi (srne) zaradi volka. Ko bo le teh zmanjkalo bo ris postal zopet preteklost.

Ni za naše kraje.

Podpiram takšne projekte, odlično!

Risi so se pojavili na območju JELOVICE (na planoti med Selško dolino in Bohinjem).

Prosim, da mi ne pošiljate več podobnih anket. Hvala in LP

Poznam problematiko risa. Bil sem gozdar in sem v naravi že parkrat srečal risa, najbolj mi je ostalo v spominu srečanje z risinjo in njenima 2 mladičema. Uspelo mi jih je tudi posneti s telefonom. Na Youtube imam posnetek risa, pod naslovom Ris v kočevskem rogu.

V okviru vzpostavitve "ustrezne" populacije risa v Sloveniji je nujno potrebno zagotoviti uskladitev interesov vseh strani (lovcev, kmetov, naravovarstvenikov), v primeru škode mora država takoj in v celoti izplačati odškodnino.

V živalskem vrtu je ris odmaknjena žival, ki jo težko opaziš, torej je najbrž tudi v naravi bolj odmaknjen in zato ni nevaren človeku in domačim živalim.

Zaradi zveri (predvsem volk in šakal) je potrebno preko noči živali dati v hlev ali posebno ogrado, kar nam povzroča dodatno delo, poleti se hlev čez noč ne hladi in je zato še bolj vroče živalim čez opoldne. Mi moramo biti v senci kaj pa živali?

Upravljajo naj zato usposobljeni strokovnjaki.

V Sloveniji naj z divjimi zvermi upravljajo lastniki gozdov in posesti v sodelovanju z lovci in strokovnjaki in ne E naravovarstveniki

Uravnnavati populacijo in vzdrževati paritveno število.

Priloga 2 – Vprašalnik

Projekt izvajamo s podporo finančnega mehanizma Evropske komisije LIFE.

Spoštovani!

Skupaj s partnerji iz Hrvaške, Italije, Slovaške in Romunije izvajamo projekt imenovan "Reševanje risa v Dinaridih in jugovzhodnih Alpah pred izumrtjem" (LIFE Lynx). Namen projekta je reševanje naše populacije risa pred izumrtjem z doselitvijo 14 risov iz Romunije in Slovaške, ki bodo izpuščeni v Sloveniji in na Hrvaškem. Eden izmed pomembnih ciljev projekta je tudi ocena tolerance javnosti do risa in upravljanja z risjo populacijo. Sledeči vprašalnik je pomembno orodje za izvedbo raziskave mnenj.

Vi in mnogi drugi odrasli prebivalci Slovenije ste vabljeni k sodelovanju v raziskavi o odnosu javnosti do risa in upravljanju z populacijo v Sloveniji. Prosimo, da čim bolj v celoti odgovorite na vsa vprašanja in nam izpolnjen vprašalnik v priloženi kuverti s plačano poštnino čim prej vrnete.

Vljudno vas prosimo, da podate svoje mnenje o ohranitvi risa (za, proti ali nevtrarno). Vaše mnenje je pomembno in bo pomagalo pri prihodnjih odločitvah glede upravljanja z risom. Vaše sodelovanje pri izpolnjevanju vprašalnika je popolnoma anonimno, vaši odgovori bodo za namene analize združeni z odgovori drugih.

Če imate kakršnakoli vprašanja o raziskavi ali bi radi izvedeli kaj več o projektu, me lahko kontaktirate na: 01/ 320 3336 (med delavniki, 10:00–14:00) ali na meta.mavec@gmail.com. Rezultati raziskave bodo objavljeni na spletni strani projekta: www.lifelynx.eu.

Za vaše sodelovanje se vam že vnaprej najlepše zahvaljujemo!

S spoštovanjem,
Meta Mavec, sodelavka na projektu
Biotehniška fakulteta, Univerza v Ljubljani

Vprašanje	Se nikakor ne strinjam	Se ne strinjam	Nimam mnenja	Se strinjam	Se popolnoma strinjam
3. Risa je v Sloveniji potrebno ohraniti za prihodnje generacije.	1	2	3	4	5
4. Risa v Sloveniji ni treba ohraniti, ker živi drugod po Evropi.	1	2	3	4	5
5. Ris predstavlja simbol neokrnjene narave.	1	2	3	4	5
6. Prisotnost risa v Sloveniji pozitivno vpliva na turizem.	1	2	3	4	5
7. V gozdu, kjer je prisoten ris, si ne bi upal/a hoditi.	1	2	3	4	5
8. Na območjih, kjer živijo risi v bližini ljudi, so napadi risa na človeka pogosti.	1	2	3	4	5
9. Bojim se, da bi mi prisotnost risa povzročila finančno škodo.	1	2	3	4	5
10. Risi povzročajo nesprejemljivo škodo na domačih živalih.	1	2	3	4	5
11. Na območjih, kjer je ris prisoten blizu pašnikov, so domače živali njegov glavni vir hrane.	1	2	3	4	5
12. Zaradi prisotnosti risa imajo lovci manj priložnosti za lov parkljaste divjadi (srnjadi in jelenjadi).	1	2	3	4	5
13. Ris ima pomembno vlogo pri uravnavanju števila srnjadi.	1	2	3	4	5

14. Populacija risa v Sloveniji je pred izumrtjem.	1	2	3	4	5
15. Populacija risa v Sloveniji je v dobrem stanju.	1	2	3	4	5
16. Nezakonito ubijanje (krivolov) risov je upravičeno.	1	2	3	4	5

Naslednja vprašanja so namenjena vašemu vedenju o risih. Prosimo, da pri vsakem vprašanju obkrožite odgovor, za katerega menite, da je pravilen.

17. Koliko v povprečju tehta odrasel samec risa?

a) Do 10 kg.	d) 30–39 kg.
b) 11–19 kg.	e) 40 ali več kg.
c) 20–29 kg.	f) Ne vem.

18. Dolžina risovega repa je:

a) Daljša od polovice dolžine njegovega trupa.	c) Krajša od četrte dolžine njegovega trupa.
b) Približno enake dolžine kot njegov trup.	d) Ne vem.

19. Večino risove hrane v Sloveniji predstavlja:

a) Prostoživeči parkljarji (srnjad, jelenjad ...).	d) Domače živali.
b) Manjši sesalci (miši, polhi, voluharji).	e) Ne vem.
c) Mrhovina.	

27. Pastirski psi so učinkovit način za zaščito pašnih živali pred risom.	1	2	3	4	5
28. Električne ograje so učinkovit način za zaščito pašnih živali pred risom.	1	2	3	4	5
29. Odvzem risa je učinkovit način za preprečevanje škod v kmetijstvu.	1	2	3	4	5

30. Iz katerih virov informacij dobite največ informacij o risu?

- a) Iz medijev.
- b) Na socialnih omrežjih.
- c) Na spletni strani projekta.
- d) Na projektnih dogodkih.
- e) V živalskem vrtu.
- f) Prek pogovora z lovci/ gozdarji/ biologi.
- g) Drugo: _____

31. Kako verjetno je, da ris napade človeka?

- a) Nikoli.
- b) Malo verjetno.
- c) Nimam mnenja/ne vem.
- d) Verjetno.
- e) Zelo verjetno.

Naslednje trditve se nanašajo na vaše mnenje o upravljanju z risom in ozaveščenosti. Prosimo, da iz ponujenih odgovorov izberete tistega, ki najbolje odraža vase mnenje ali stališče.

Vprašanje	Se nikakor ne strinjam	Se ne strinjam	Nimam mnenja/ne vem	Se strinjam	Se popolnoma strinjam
32. V Sloveniji bi morali povečati število risov.	1	2	3	4	5
33. Zaenkrat je v Sloveniji premalo risov, da bi jih lovili.	1	2	3	4	5
34. Potrebno bi bilo določiti redne kvote za odstrel risa v Sloveniji.	1	2	3	4	5
35. Ris ne sodi v Slovenijo in ga je potrebno iztrebiti.	1	2	3	4	5
36. Podpiram doselitev novih risov v Slovenijo za rešitev populacije.	1	2	3	4	5

PREPOZNAVANOST PROJEKTA

37. Ali ste kdaj slišali za projekt LIFE Lynx?

a) Da.

b) Ne.

c) Ne vem

38. V primeru, da ste na vprašanje 40 odgovorili da, kateri menite, da so cilji projekta LIFE Lynx (možnih je več odgovorov)?

a) Reševanje risje populacije pred izumrtjem z doselitvijo novih risov iz drugih držav.

b) Čezmejno sodelovanje za varovanje skupne populacije risa.

c) Sodelovanje z različnimi deležniki in lokalnimi prebivalci za dolgoročno ohranitev in varovanje risa.

d) Zagotavljanje znanstveno utemeljenih rešitev odločevalcev.

e) Izdelava dokumentarnega filma o risu.

f) Drugo: _____

Zadnja vprašanja se nanašajo na vas. Pomagala nam bodo analizirati rezultate in preveriti kako reprezentativen je izbran vzorec. Prosimo, da odgovorite na vsa vprašanja.

39. Spol:

a) Ženska.

b) Moški.

40. Starost: _____ let.

41. Poštna številka: _____

42. Izobrazba:

a) Nedokončana osnovna šola.

c) Dokončana srednja šola.

b) Dokončana osnovna šola.

d) Univerzitetna izobrazba ali višja.

43. Ali ste lovec?

a) Ne.

b) Da.

44. Če imate v lasti domače živali, katere vrste imate (možnih je več odgovorov)?

a) Ovce.

c) Govedo.

b) Koze.

d) Mačko.

e) Drugo: _____

45. Ali ste član naravovarstvene nevladne organizacije?

a) Da.

b) Ne.

46. Če ste na vprašanje 48. Odgovorili z da, član katere organizacije ste?

47. Ali ste zaposleni na katerem od naslednjih področij (označite vsa področja s katerimi ste povezani)?

a) Varstvo narave in upravljanje z zavarovanimi območji.

b) Upravljanje prostoživečih živali.

c) Gozdarstvo.

d) Nič od naštetega.

48. Ali ste že odgovarjali na podoben vprašalnik o risu in upravljanju z risom konec leta 2019?

a) Da.

b) Ne.

c) Ne vem.

Najlepša hvala za vaše sodelovanje!

Če imate še kakšne dodatne informacije v zvezi s temo vprašalnika, jih prosimo napišite tu:

Projekt sofinancirajo:

REPUBLIC OF SLOVENIA
MINISTRY OF THE ENVIRONMENT AND SPATIAL PLANNING

EURONATUR

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE
Ured za udruge

FOND ZA ZAŠTITU OKOLIŠA
I ENERGETSKU UČINKOVITOST

Viri

- Balčiauskas, L., Kazlauskas, M., Randveer, T., 2010. Lynx acceptance in Poland, Lithuania, and Estonia. *Estonian Journal of Ecology*, 59, 52–61.
- Bath, A.J., Olszanska, A., Okarma, H., 2008. From a human dimension perspective, the unknown large carnivore: public attitudes toward Eurasian lynx in Poland. *Human Dimension of Wildlife*, 13, 31-46.
- Boitani, L., Alvarez, F., Anders, O., Andren, H., Avanzinelli, E., Balys, V. et al., 2015. Key actions for Large Carnivore populations in Europe. Report to DG Environment, European Commission, Bruxelles.
- Breitenmoser, U., Breitenmoser-Würsten, C., Okarma, H., Kaphegyi, T., Kaphygyi-Wallmann, U., Ulrich, M., Müller, U.M., 2000. Action Plan for the Conservation of the Eurasian Lynx (*Lynx lynx*) in Europe; Council and Europe Publishing: Strasbourg, France; pp. 1–69.
- Červený, J., Krojerová-Prokešová, J., Kušta, T., Koubek, P., 2019. The change in the attitudes of Czech hunters towards Eurasian lynx: Is poaching restricting lynx population growth? *Journal for Nature Conservation*, 47, 28-37.
- Čop, J., Frković, A., 1998. The re-introduction of the lynx in Slovenia and its present status in Slovenia and Croatia. *Hystrix* 10:65–76.
- Dickman, A., Marchini, S., Manfredo, M., 2013. The human dimension in addressing conflict with large carnivores. *KeyTopics in Conservation Biology*, 2(2016), 110–126.
- Fernández-Gil, A., Cadete da Rocha Pereira, D., Dias Ferreira Pinto, S. M., Di Silvestre, I., 2018. Large Carnivore Management Plans of Protection: Best Practices in EU Member States. Policy department for citizens' rights and constitutional affairs. Directorate general for internal policies of the Union. Committee on Petitions. European Commission: 72 str.
- Gifford, R., Sussman, R., 2012. Environmental attitudes. In *The Oxford Handbook of Environmental and Conservation Psychology*, ed S. Clayton (New York, NY: Oxford University Press), 65–80.
- Jacobs, M., Vaske, J., 2019. Understanding Emotions As Opportunities for and Barriers to Coexistence with Wildlife. In B. Frank, J. Glikman, & S. Marchini (Eds.), *Human–Wildlife Interactions: Turning Conflict into Coexistence* (Conservation Biology, pp. 65-84). Cambridge: Cambridge University Press.
- Johansson, M., Karlsson, J., Pedersen, E., Flykt, A., 2012. Factors governing human fear of brown bear and wolf. *Hum Dimens Wildl* 17:58–74.
- Kaczensky et al., 2012. Status, management and distribution of large carnivores – bear, lynx, wolf & wolverine – in Europe 2. European Commission.
- Karlsson, J., Sjöström, M., 2008. Direct use values and passive use values: implications for conservation of large carnivores. *Biodivers Conserv* 17, 883–891.
- Kos, I., Koren, I., Potočnik, H., Krofel, M., 2012. Status and distribution of Eurasian lynx (*Lynx lynx*) in Slovenia from 2005 to 2009. *Acta Biologica Slovenica* 55: 49–63.
- Kos, I., Potočnik, H., Skrbinšek, T., Skrbinšek Majič, A., Jonozovič, M., Krofel, M., 2004. Ris v Sloveniji: strokovna izhodišča za varstvo in upravljanje. Biotechnical Faculty, University of Ljubljana, Ljubljana, Slovenia.

- Krofel, M., Skrbinšek, T., Kljun, F., Potočnik, H., Kos, I., 2009. The killing technique of Eurasian lynx. *Belgium journal of Zoology*, 139, 79-80.
- Lescureux, N., Linnell, J., Mustafa, S., Melovski, D., Stojanov, A., Ivanov, G., Avukatov, V., von Arx, M., Breitenmoser, U. (2011). Fear of the unknown: Local knowledge and perceptions of the Eurasian lynx *Lynx lynx* in western Macedonia. *Oryx*, 45(4), 600-607.
- Linnell, J., Andersen, R., Kvam, T. et al, 2001. Home Range Size and Choice of Management Strategy for Lynx in Scandinavia. *Environmental Management* 27, 869–879.
- Liukkonen, T., Mykrä, S., Bisi, J., Kurki, S., 2009. Conflicts and compromises in lynx *Lynx lynx* conservation and management in Finland. *Wildlife Biology*, 15, 165-174.
- Majić Skrbinšek, A., 2008. Stališče širše javnosti in lovcev do risa. Opisna analiza rezultatov anketne raziskave. Izdelano v okviru Interreg IIIA, projekt DinaRis.
- Manfredo, M.J., Dayer, A. A., 2004. Concepts for exploring the social aspects of human–wildlife conflict in a global context. *Human Dimensions of Wildlife*, 9, 1–20.
- Mavec, M., Majiç Skrbinšek, A., Skrbinšek, T., 2020. Odnos slovenske javnosti in interesnih skupin do risa in upravljanja z njim. Akcija A.7 projekta Reševanje risa v Dinaridih in jugovzhodnih Alpah pred izumrtjem. Izdelano v okviru projekta LIFE Lynx.
- Olson, J. M., Maio, G. R., 2003. Attitudes in social behavior. In T. Millon & M. J. Lerner (Eds.), *Handbook of psychology: Personality and social psychology*, Vol. 5, pp. 299–325). John Wiley & Sons, Inc..
- Reinhardt, I., Kluth, G., Nowak, C., Szentiks, C. A., Krone, O., Ansorge, H., Mueller, T. 2019. Military training areas facilitate the recolonization of wolves in Germany. *Conservation Letters*, 12, e12635.
- Røskaft, E., Händel, B.F., Bjerke, T.K., Kaltenborn, B.P., 2007. Human attitudes towards large carnivores in Norway. *Wildlife Biology* 13: 172–185.
- Santini, L., Boitani, L., Maiorano, L., Rondinini, C., 2016. Effectiveness of Protected Areas in Conserving Large Carnivores in Europe. In: *Protected Areas*. John Wiley & Sons, Ltd, pp 122–133.
- Sindičić, M., Polanc, P., Gomerčić, T., Jelenčić, M., Huber, D., Trontelj, P., Skrbinšek, T., 2013. Genetic data confirm critical status of the reintroduced Dinaric population of Eurasian lynx. *Conservation Genetics* 14:1009–1018.
- Sjölander-Lindqvist, A., Johansson, M., Sandström, C., 2015. Individual and collective responses to large carnivore management: the roles of trust representation knowledge spheres communication and leadership. *Wildl Biol* 21:175–185.
- Skogen, K., 2001. Who's afraid of the big, bad wolf? Young people's responses to the conflicts over large carnivores in Eastern Norway. *Rural Sociology*, 66: 203–226.
- Trajçe, A., Ivanov, G., Keçi, E., Majiç, A., Melovski, D., Mersini, K., Mustafa, S., Skrbinšek, T., Stojanov, A., Todorovska, A., von Arx, M., Linnell, J.D.C., 2019. All carnivores are not equal in the rural people's view. Should we develop conservation plans for functional guilds or individual species in the face of

conflicts? *Glob. Ecol. Conserv.*, 19 (2019), Article e00677.

Treves, A., Naughton-Treves, L., Shelley, V., 2013. Longitudinal analysis of attitudes toward wolves. *Conservation Biology*, 27: 315–323.

Vaske, J., Pallazza, S., Miller, C., Williams, B., 2021. Attitudes, emotions, and acceptance of wolf management in Illinois. *Human Dimensions of Wildlife*. 1-12.

Zeiler, H., Zedrosser, A., Bath, A., 1999. Attitudes of Austrian hunters and Vienna residents toward bear and lynx in Austria. *Ursus* 11: 193-200.

Zimmermann, B., Wabakken, P., Dötterer, M., 2001. Human-carnivore interactions in Norway: How does the re-appearance of large carnivore affect people's attitudes and levels of fear? *Forest, Snow, Landscape Research*, 76, 137-153.